

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ**

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

***"ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ
ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ – ΜΕΛΕΤΗ
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΚΡΗΤΗ"***

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΜΑΡΑΓΚΑΚΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ – ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	7
1.1 Ορισμός	7
1.2 Μορφές αγροτουρισμού	9
1.3 Ιστορική Εξέλιξη αγροτουρισμού στη Χώρα μας	12
1.3.1 Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα	15
1.3.2 Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Leader I και Leader II και Leader Plus	17
1.4 Οικονομικά και κοινωνικά οφέλη	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	23
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ	23
2.1 Σύνθεση αγροτουριστικού προϊόντος.....	23
2.1 Το προφίλ του αγροτουρίστα	27
2.4 Προφίλ Επιχειρηματικού αγροτουρισμού	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	35
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	35
3.1 Βασικά στοιχεία – ανάπτυξη τουρισμού	35
3.2 Κρητική διατροφή – τοπικά προϊόντα.....	38
3.3 Παράγοντες ανάπτυξης αγροτουρισμού – Ευκαιρίες / Απειλές	42
3.4 Βασικές συνιστώσες για την ανάπτυξη αγροτουρισμού στην Κρήτη	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	49
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	49

Βασικά βήματα ανάπτυξης αγροτουριστικής επιχείρησης.....	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αντιπροσωπεύουν μια κατηγορία εκ διαμέτρου αντίθετη με τον μαζικό τουρισμό συγκεντρώνοντας μια σειρά οφέλη για τους τουρίστες και την κοινωνία. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εννοιολογική προσέγγιση του αγροτουρισμού ως μία εναλλακτική μορφή τουρισμού, τα βασικά στοιχεία της στρατηγικής που ενέχει η ανάπτυξή του με ειδική αναφορά στην περιφέρεια της Κρήτης, τις υποδομές, τα οφέλη και τα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης.

ABSTRACT

Alternative forms of tourism represent a category completely different from mass tourism, gathering a number of benefits for tourists and society. The purpose of this study is the conceptual approach of rural tourism as an alternative form, the key elements of the strategy which involves its development - with special reference to the region of Crete- the infrastructures, the benefits and the capabilities for further development.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός σαν επιχειρηματική δραστηριότητα υπήρχε από τα προ Χριστού χρόνια. Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου το τουριστικό φαινόμενο σημείωσε μια ιδιαίτερη άνθηση, τα τουριστικά μεγέθη εικοσαπλασιάστηκαν και ο τουρισμός εξελίχθηκε σε μια ανεξέλεγκτη βιομηχανία παίρνοντας το όνομα μαζικός τουρισμός. Ο μαζικός τουρισμός είναι μια σχετικά νέα ιδέα, που προήλθε από την μεγάλη άνοδο των εισοδημάτων μετά την Βιομηχανική Επανάσταση. Πριν από αυτή, τα ταξίδια πολιτιστικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο λίγων εκλεκτών περιηγητών, συνήθως αριστοκρατών.¹

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ή οι ειδικές μορφές τουρισμού ή οι ήπιες μορφές τουρισμού δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές του επιπτώσεις. Η φιλοσοφία του εναλλακτικού τουρισμού συνοψίζεται στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και των πόρων του τουριστικού προορισμού, στην ικανοποίηση των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού και στη δυνατότητα των χωρών στις οποίες υπάρχουν οι τουριστικοί προορισμοί να παίρνουν αυτές τις αποφάσεις της τουριστικής τους ανάπτυξης, σύμφωνα με τις δικές τους τουριστικές πολιτικές και όχι με αυτές των τουριστικών επιχειρηματιών.

Μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός αλλά και ο τουρισμός των πόλεων (city breaks) θεωρούνται σήμερα οι μορφές που θα πρέπει να επικρατήσουν προκειμένου η τουριστική ανάπτυξη να καταστεί βιώσιμη καθώς και να καταπολεμηθεί η εποχικότητα. Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί τμήμα των ειδικών μορφών τουρισμού, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού κινήτρου στη ζήτηση και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής

¹ Μ. Σακλαμπάνη «Η γυναίκα της υπαίθρου σε σχέση με τον τουρισμό – Μελέτη αγροτουριστικών συνεταιρισμών» Ηράκλειο 2011

υποδομής (προσφοράς) . Με τον εναλλακτικό τουρισμό (alternative tourism), οι άνθρωποι αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών, ο οποίος συνδέεται με την προστασία της τοπικής κουλτούρας, την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αλλά και με την αποφυγή της χρήσης υπηρεσιών οργανωμένου μαζικού τουρισμού.

Ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται ως διαμετρικά αντίθετος του μαζικού, με τον εναλλακτικό να εμφανίζεται ως καλός και ο μαζικός ως κακός. Όπως έχουν αποκαλύψει πολλοί μελετητές, η πλειοψηφία των αρνητικών συνεπειών της τουριστικής ανάπτυξης προκύπτει από το μαζικό τουρισμό, για το λόγο ότι συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών, απαιτεί επενδύσεις μεγάλης κλίμακας και λιγότερη συμμετοχή της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός ως εναλλακτική μορφή τουρισμού με ειδική αναφορά στην περιφέρεια της Κρήτης. Για την εξυπηρέτηση του σκοπού της, η παρούσα μελέτη χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο δίνονται τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν τις βασικές μορφές τουρισμού και ιδιαίτερα τον αγροτουρισμό. Γίνεται ιστορική αναδρομή στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού στη Χώρα μας και στα ειδικά κοινοτικά προγράμματα που εφαρμόστηκαν. Στη συνέχεια στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφεται η σύνθεση του αγροτουριστικού προϊόντος, αναλύεται το προφίλ του αγροτουρίστα ως κύριου καταναλωτή αγροτουριστικών προϊόντων αλλά και το αντίστοιχο των επιχειρηματιών αγροτουρισμού. Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο όπου η έμφαση δίνεται στα προϊόντα αγροτουρισμού της Κρήτης. Αναλύεται τόσο η γεωμορφολογική της υπεροχή όσο και τα ιστορικά χαρακτηριστικά της που ευνοούν την αγροτουριστική ανάπτυξή της. Επιπλέον δίνεται έμφαση στα τοπικά αγροτικά προϊόντα ενώ στο τέλος του κεφαλαίου περιγράφονται συνοπτικά οι ευκαιρίες και οι απειλές που υπάρχουν αναφορικά με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά τα βήματα για την δημιουργία αγροτουριστικής επιχείρησης και τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα όπως προκύπτουν από την παρούσα εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ – ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Ορισμός

Ως αγροτουρισμός ορίζουμε τη μορφή ήπιου τουρισμού κατά την οποία οι επισκέπτες μένουν σε αγρόκτημα και συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες. Σημείο αναφοράς των διακοπών σε ένα αγρόκτημα-ξενώνα είναι η άμεση επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες, με την φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα, κάτι το ιδιαίτερο για το μεγαλύτερο ποσοστό του σύγχρονου Ευρωπαίου πολίτη, κατοίκου αστικής περιοχής. Πέρα από την υποδοχή και τη φιλοξενία του επισκέπτη σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα και όλες τις απαραίτητες ανέσεις, προβλέπεται και η ενεργή συμμετοχή του τουρίστα σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων.²

Ενδεικτικές από αυτές είναι αγροτικές δραστηριότητες (συμμετοχή στις εργασίες), παρατήρηση οικοσυστήματος (πουλιών, πανίδας, χλωρίδας, επισκέψεις υγροβιότοπων, κ.λπ.) Επίσης, αθλήματα περιπέτειας (π.χ. ράφτινγκ, πεζοπορία κ.λπ), πολιτιστικές περιηγήσεις (π.χ. επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, λαογραφία μουσεία, κ.ά., παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους) και

² Α. Παναγιώτου «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στην περιφέρεια της Κύπρου» ΣΔΟ 2012

διάφορα μαθήματα (π.χ. μαθήματα αργαλειού, ελληνικών χορών, γαστρονομίας - ελληνικής κουζίνας, γευσιγνωσία, οινοποιεία, τοπικά προϊόντα, κ.λ.π)

Η ελληνική πρακτική και η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία, συνοψίζουν μια εννοιολογική οριοθέτηση του όρου «αγροτουρισμός» ως εξής : «Είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, camping), όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής γεωργικών συνεταιρισμών».³

Σύμφωνα με τον επίσημο ιστότοπο του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, ο 'αγροτουρισμός' περιλαμβάνει διάφορες τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συντεχνιακής προέλευσης, που αναπτύσσονται σε αγροτικές περιοχές από άτομα που απασχολούνται στο τομέα της γεωργίας.⁴

Οι στόχοι των αγροτουριστικών προγραμμάτων, όπως αυτοί ορίζονται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης είναι η διαφοροποίηση των αγροτικών δραστηριοτήτων, τα νέα και μη αγροτικά εισοδήματα για τους αγρότες ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές, αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και των εργασιακών συνθηκών των αγροτικών περιοχών και η πρόληψη της πληθυσμιακής εγκατάλειψης της υπαίθρου. Ακόμη, βασικό στόχο αποτελεί η προώθηση και υποστήριξη του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου των γυναικών της υπαίθρου, η προστασία του περιβάλλοντος, η διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς και η εκμετάλλευση της κτηριακής κληρονομιάς.

³ Α. Παναγιώτου «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στην περιφέρεια της Κύπρου» ΣΔΟ 2012

⁴ (www.minagric.gr),

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η σύνδεση του αγροτουρισμού με το ειδύλλιο της φύσης και άλλες ρομαντικές αναφορές της αγροτικής ζωής σε επίσημες πηγές. Σύμφωνα πάλι με τον ιστότοπο του Υπουργείου Ανάπτυξης, ο αγροτουρισμός είναι ένα είδος τουρισμού που παρέχει στους επισκέπτες την ευκαιρία να απολαύσουν τις διακοπές τους σε ένα ήσυχο μέρος, κοντά στη φύση και στους απλούς χωρικούς που είναι ακόμη δεμένοι με τη γη και τις τοπικές παραδώσεις. Οι επισκέπτες μπορούν να μάθουν τα έθιμα και τις παραδώσεις των Ελληνικών αγροτικών περιοχών, αλλά κυρίως μπορούν να απολαύσουν την θερμή, ανθρώπινη φιλοξενία και των κατοίκων της υπαίθρου. Η βασική ιδιαιτερότητα της πρακτική αυτής της μορφής τουρισμού στις ανεπτυγμένες αγροτουριστικά χώρες (Ισπανία, Γερμανία, Γαλλία) είναι πως βασίζεται σε διαμονή σε φάρμες στο ύπαιθρο, κάτι το οποίο δεν υπάρχει στον αντίστοιχο βαθμό στην Ελλάδα, αν και διαθέτει μεγάλο αξιοποιήσιμο κεφάλαιο προς αξιοποίηση (λαϊκός και πολιτιστικό πλούτος, γεωφυσικά στοιχεία, κ.τ.λ.) και με τις κατάλληλες προσαρμογές στα δεδομένα του Ελληνικού τοπίου, ο Ελληνικός Αγροτουρισμός μπορεί να βρεθεί σε ανταγωνιστική θέση συμβάλλοντας έτσι στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα ενισχύει το εισόδημα των κατοίκων στις περιοχές-προορισμούς.⁵

1.2 Μορφές αγροτουρισμού

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και πρακτική, οι κυρίαρχες μορφές αγροτουρισμού σε διεθνές επίπεδο είναι οι διακοπές σε αγροκτήματα και οι διακοπές σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό. Η Ελλάδα με τη μεγάλη οικιστική της διασπορά, με την πολυνησιακή της συγκρότηση, με την αποκεντρωμένη μνημειακής της τοπογραφία, με το εναλλασσόμενο τοπίο, με τις μορφολογικές της αντιθέσεις και με τις διαφοροποιημένες κλιματολογικές της συνθήκες, συγκεντρώνει τις

⁵ Ν.Δημπάρη « Ο αγροτουρισμός στο νομό Πέλλης» Θεσ/νίκη 2011

προϋποθέσεις για ανάπτυξη μιας πλατιάς κλίμακας μορφών αγροτουρισμού. Οι μορφές αυτές μπορούν να καταταχθούν σε δυο κατηγορίες.⁶

Ο αμιγής αγροτουρισμός, όπου οι φιλοξενούμενοι πέρα από τον κύριο προορισμό τους (διακοπές - ανάπαυση), ασχολούνται είτε με αγροτικές εργασίες κατά κανόνα στο αγρόκτημα (περιποίηση ζώων, άρμεγμα, τυροκομία, θερισμός, τρυγητός, λιομάζεμα, σπωροκηπευτική, μελισσοκομία, κτλ.), είτε και πολλές φορές παράλληλα, με ψυχαγωγικές δραστηριότητες, από αυτές που τους προσφέρει το περιβάλλον της αγροτικής περιοχής (κολύμπι, ψάρεμα, πεζοπορία, ορειβασία, κυνήγι, ιππασία, κτλ.).

Ο σύνθετος αγροτουρισμός, όπου οι τουρίστες, πέρα από τις παραπάνω δραστηριότητες, που μπορούν να αναπτύξουν μάλλον περιθωριακά, ικανοποιούν κύρια, κάποιες προσωπικές ανάγκες τους, που εξειδικεύουν τον αγροτουρισμό της περιοχής, όπως για παράδειγμα τουρισμός υγείας, αθλητισμού, φυσιολατρίας, θρησκείας, πολιτισμού.

Κύριες μορφές **αμιγή αγροτουρισμού** στην Ελλάδα είναι:

- ✓ Αγροτουρισμός σε χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλους (ορεινά και μη) που προσελκύουν τους επισκέπτες, αξιοποιώντας την ομορφιά της τοποθεσίας τους.
- ✓ Αγροτουρισμός σε νησιωτικές ή παραλιακές περιοχές οι οποίες αξιοποιούν κυρίως τους θερινούς μήνες τον ήλιο και τη θάλασσα.
- ✓ Αγροτουρισμός σε παραδοσιακούς οικισμούς οι οποίοι έχουν να αναδείξουν μια ξεχωριστή αρχιτεκτονική που προσελκύει τον κάτοικο των τσιμεντένιων αστικών κέντρων.
- ✓ Αγροτουρισμός κοντά σε προστατευόμενες περιοχές, όπως εθνικούς δρυμούς και υδροβιότοπους οι οποίες εκτός από φυσικό κάλλος,

⁶ Ι. Τσαφαντάκης, Α. Τζωρτζακάκης «Εναλλακτικός τουρισμός – Μορφές που μπορούν να αναπτυχθούν στην Κρήτη και προοπτικές» Ηράκλειο 2012

αναλαμβάνουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις των επισκεπτών σε θέματα οικολογίας.

- ✓ Αγροτουρισμός σε καταλύματα συνεταιριστικής μορφής, όπου τα μέλη των συνεταιρισμών, κυρίως γυναίκες προσφέρουν προϊόντα δικής τους ή τοπικής παραγωγής και αυθεντική φιλοξενία.

Κύριες μορφές **σύνθετου αγροτουρισμού** στην Ελλάδα είναι:

- ✓ Αγροτουρισμός σε περιοχές με ιαματικές πηγές, γνωστές ως λουτροπόλεις, όπου σε ειδικά υδροθεραπευτήρια οι τουρίστες υπόκεινται σε κάποιες θεραπευτικές αγωγές, σε ένα συνδυασμό αποτοξίνωσης και σωματικής χαλάρωσης.
- ✓ Αγροτουρισμός σε ορεινά χωριά στην περιοχή των οποίων λειτουργεί οργανωμένο χιονοδρομικό κέντρο, που αποτελεί το στοιχείο έλξης των τουριστών.
- ✓ Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές με αθλητικές εγκαταστάσεις, όπου προσφέρονται όλες οι δυνατότητες για ανάπαυση και άθληση.
- ✓ Αγροτουρισμός σε κατασκηνωτικούς χώρους (camping), που βρίσκονται στον περίγυρο αγροτικών οικισμών με τους οποίους συνδέονται οικονομικά κοινωνικά και πολιτισμικά.
- ✓ Αγροτουρισμός για παιδιά μικρής ηλικίας, που πραγματοποιείται σε παιδικές κατασκηνώσεις με αθλητικές εγκαταστάσεις, πλήρη φιλοξενία και προσφορά μορφωτικού, ψυχαγωγικού προγράμματος.
- ✓ Αγροτουρισμός σε κέντρα διερχομένων τουριστών που βρίσκονται σε ειδικούς κόμβους και δέχονται περαστικούς για να τους προσφέρουν φιλοξενία.
- ✓ Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές όπου υπάρχουν πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Οι διακοπές στις περιοχές αυτές συνδέονται με πνευματικές ενασχολήσεις.

Όλες οι παραπάνω μορφές αγροτουρισμού στην Ελλάδα εντοπίζονται σε αγροτικές περιοχές, οι τύποι των καταλυμάτων είναι κυρίως δωμάτια εντός της οικίας της αγροτικής οικογένειας ή καταλύματα που αποτελούν προέκταση της κατοικίας, είτε τέλος ανεξάρτητα της οικίας δωμάτια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ανεξαρτησία της ιδιωτικής ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών. Ο Αγροτουρισμός αφορά σε τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, που αναπτύσσονται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται στη γεωργία. Βασικό σκοπό έχει να δώσει εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των γεωργών και να βελτιώσει το εισόδημα και την ποιότητα ζωής τους.⁷

1.3 Ιστορική Εξέλιξη αγροτουρισμού στη Χώρα μας

Ο Αγροτουρισμός είναι ένας τομέας σχετικά νέος για τη Χώρα μας, ιδανικός όμως, για τη μορφολογία, τη γεωργική της παραγωγή και το κλίμα της, και αρχίζει τα τελευταία χρόνια να κάνει δυναμικά την εμφάνισή του δίνοντας νέες προοπτικές και ώθηση στον ελληνικό τουρισμό. Τις ρίζες του μπορούμε να αναζητήσουμε στις διάφορες μορφές αποκέντρωσης που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια των εορταστικών ημερών (Χριστούγεννα, Πάσχα, ημέρες τοπικών αγίων) και τα σαββατοκύριακα, όταν δηλαδή οι κάτοικοι των πόλεων επισκέπτονται τα χωριά. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '70, δεν υπήρχε οργανωμένη μορφή αγροτικού τουρισμού. Στο πλαίσιο των μεταβολών που επιτελέστηκαν στο παγκόσμιο τουριστικό χάρτη την τελευταία δεκαπενταετία, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με το μέλλον του τουριστικού προϊόντος, των χωρών υποδοχής, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, είναι και η ανάπτυξη του αγροτουρισμού, που αναπτύχθηκε κυρίως ως συμπλήρωμα του υπάρχοντος ξενοδοχειακού δυναμικού στις παραθαλάσσιες, τουριστικά

⁷ Ι. Τσαφαντάκης, Α. Τζωρτζακάκης «Εναλλακτικός τουρισμός – Μορφές που μπορούν να αναπτυχθούν στην Κρήτη και προοπτικές» Ηράκλειο 2012

ανεπτυγμένες περιοχές της χώρας, με τη μορφή των ενοικιαζόμενων δωματίων, διαμερισμάτων και ξενώνων, χωρίς καμία κρατική παρέμβαση και σχεδιασμό.⁸

Ο αγροτουρισμός του αγροκτήματος που κυριαρχεί σε χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης και έχει σαν επιχειρηματικό φορέα τον μεγαλογεωργό, δεν αναπτύχθηκε στην Ελλάδα, διότι, ούτε μεγαλογεωργοί υπάρχουν, ούτε μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Ο ελληνικός αγροτικός χώρος αναπτύχθηκε με βάση το σαφή διαχωρισμό του τύπου κατοικίας και γενικότερα του αγροτικού οικισμού, από τον τύπο της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγικής δραστηριότητας.⁹

Λαμβάνοντας υπόψη τη μορφή του ελληνικού περιβάλλοντος, τη δομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το δημογραφικό πρόβλημα και τη διάρθρωση γενικά του τουρισμού, μπορεί να προσδιοριστεί η έννοια του αγροτουρισμού στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας. Είναι η μορφή του τουρισμού που αναπτύσσεται σε αγροτικές κυρίως περιοχές, στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στην συγκράτηση και παραπέρα παλιννόστηση του ντόπιου πληθυσμού, στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού του επιπέδου.

Ο αγροτουρισμός διαφοροποιήθηκε ως προς τη μορφή, έγινε περισσότερο τουρισμός της υπαίθρου, περιλαμβάνοντας και άλλες δραστηριότητες όπως, πεζοπορία, ορειβασία προσκύνημα σε μοναστήρια, δραστηριότητες που εντάσσονται στο χώρο του εναλλακτικού τουρισμού και αποκτά διαφορετικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζονται από τη φύση της αγροτικής κοινωνίας, με σκοπό την εξυπηρέτηση των αναγκών.

⁸ Β. Ριζοπούλου «Συστήματα Ποιότητας στον αγροτουρισμό – Η περίπτωση της περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας» Αθήνα 2010

⁹ Β. Ριζοπούλου «Συστήματα Ποιότητας στον αγροτουρισμό – Η περίπτωση της περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας» Αθήνα 2010

Η ιδιοσυγκρασία της ελληνικής αγροτικής κοινωνίας, κατέστησαν το κοινωνικό στοιχείο πρωταρχικό στον «αγροτουρισμό» ή «αγροτικό τουρισμό» ή «τουρισμό της υπαίθρου» παραμερίζοντας το στοιχείο της «συμμετοχικής δραστηριότητας». Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η κοινωνικότητα και όχι τόσο η ενεργή συμμετοχή στην αγροτική παραγωγική διαδικασία. Ο τουρίστας γίνεται ενεργό μέλος της αγροτικής κοινωνίας, συμμετέχοντας στις κοινωνικές δραστηριότητες του οικισμού. συχνάζει στο καφενείο και στη ταβέρνα, απολαμβάνει τους τοπικούς μεζέδες και ποτά συμμετέχει στις παραδοσιακές γιορτές και πανηγύρεις που λαμβάνουν χώρα στην πλατεία του χωριού, στην εκκλησία, προσπαθώντας να ενσωματωθεί στον κοινωνικό ιστό του αγροτικού χώρου.

Οι αγροτουριστικές μονάδες είναι στην πλειοψηφία τους μόνο κατ' όνομα τέτοιες, αφού στην πραγματικότητα δεν επιδιώκουν τη σύζευξη του τουρισμού με την αγροτική παραγωγή, γεγονός που έχει, μέχρι σήμερα, σταθεί εμπόδιο στην ουσιαστική ανάπτυξή τους. Εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις στις οποίες εφαρμόζεται σύμφωνα με την αρχική έννοια του όρου, ο αγροτουρισμός ταυτίζεται με τη κατασκευή και λειτουργία παραδοσιακού καταλύματος σε ορεινή περιοχή. Περιλαμβάνει τις δράσεις που στοχεύουν στη δημιουργία βασικής τουριστικής υποδομής, όπως και στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους επισκέπτες.

Η εξέλιξη του τουρισμού, στηριζόμενη στο πλαίσιο ενός σωστά δομημένου σχεδιασμού, αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους τομείς ανάπτυξης της Ελλάδας. Σε αυτό συμβάλλει, όχι μόνο η στρατηγική ανάπτυξης και εξέλιξης του τομέα, αλλά και η ουσιαστική προσφορά και προσπάθεια που κάνουν οι άνθρωποι της υπαίθρου, οι οποίοι αποτελούν και την ισχυρή βάση για την ανάπτυξη και διαμόρφωση του αγροτουριστικού προϊόντος.¹⁰

¹⁰ Β. Ριζοπούλου «Συστήματα Ποιότητας στον αγροτουρισμό – Η περίπτωση της περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας» Αθήνα 2010

1.3.1 Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

Η οργανωμένη εφαρμογή προγραμμάτων αγροτουρισμού στη Χώρα μας όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ουσία ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980. Αφετηρία ήτα η θέσπιση από την Ευρωπαϊκή Ένωση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π.). Τα Μ.Ο.Π. κάλυψαν την περίοδο 1986-1994, αποτελούσαν μέρος του Α' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) και είχαν ως σημείο αναφοράς τις μεσογειακές χώρες.¹¹

Φορέας διαχείρισης των προγραμμάτων αγροτουρισμού ήταν το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας που σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος δανειοδοτούσαν τους κάτοικους των ορεινών περιοχών για την υλοποίηση αγροτουριστικών δράσεων. «Από τον πρώτο κιόλας χρόνο ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι περιφέρειες της χώρας επωφελήθηκαν από σημαντικές εισροές κοινοτικών πόρων. Σταθμός όμως για τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσαν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.) που ξεκίνησαν το 1986 και ολοκληρώθηκαν το 1993 και θεωρούνται από πολλούς ως η αφετηρία άσκησης ουσιαστικής Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής.

Τα Μ.Ο.Π. έθεσαν για πρώτη φορά το στόχο υλοποίησης μίας ολοκληρωμένης μεσοπρόθεσμης προσπάθειας για την ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μέσω πολυετών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Με τα Μ.Ο.Π. δόθηκε ώθηση στην χρηματοδότηση σχεδίων ενταγμένων σε συνολικά περιφερειακά προγράμματα, τα οποία σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν από τις ενδιαφερόμενες περιφέρειες.

Στην Ελλάδα καταρτίστηκαν 7 Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα: Κρήτης, Μακεδονίας και Θράκης, Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου, Νήσων Αιγαίου Πελάγους, Ανατολικής Κεντρικής Ελλάδος, Αττικής και τέλος ένα θεματικό, το Μ.Ο.Π. Πληροφορικής. Η αρχική περίοδος εφαρμογής των Μ.Ο.Π.

¹¹ Κρανιωτάκη Χ. «Αγροτουρισμός – Μελέτη Νομού Ηρακλείου» Κρήτη 2013

ήταν η περίοδος 1984-1989, αλλά επεκτάθηκε μέχρι το 1993. Η αναπτυξιακή στρατηγική που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα από το 1984 μέχρι το 1993 (που καλύπτει τόσο τα ΜΟΠ όσο και το Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) χαρακτηρίστηκε κυρίως από τον μεγάλο διαμελισμό των διαθέσιμων πόρων σε μικρά έργα υποδομής σε ολόκληρη τη χώρα. Η πολιτική αυτή στήριξε την οικονομική δραστηριότητα και διευκόλυνε τη βελτίωση του επιπέδου ζωής στις αγροτικές και περιμετρικές περιοχές. Αναβάθμισε το επαρχιακό δίκτυο μεταφορών και ενίσχυσε τον εκσυγχρονισμό των μικρών γεωργικών επιχειρήσεων και την ίδρυση ξενοδοχείων μικρού και μεσαίου μεγέθους σε πολλές περιοχές.

Η περίοδος αυτή συνέπεσε με ένα σημαντικό ορόσημο για την αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Το 1988 αποφασίστηκε η ριζική μεταρρύθμιση της λειτουργίας των Διαρθρωτικών Ταμείων που οδήγησε στον συντονισμό των πολιτικών των κοινοτικών διαρθρωτικών ταμείων που μέχρι τότε παρέμεναν ανεξάρτητες. Η μεταρρύθμιση αυτή προέβλεπε σταδιακή αύξηση των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων μέχρι τον διπλασιασμό τους την περίοδο 1987-1993. Προέβλεπε επίσης ότι η ευθύνη για το προγραμματισμό και για την υλοποίηση των αναπτυξιακών δράσεων και προγραμμάτων, που συγχρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μοιράζεται ανάμεσα στις εθνικές και περιφερειακές αρχές της χώρας και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Ο πρώτος συνεταιρισμός που εντάχθηκε στα αγροτουριστικά προγράμματα ήταν ο αγροτουριστικός συνεταιρισμών Πέτρας Λέσβου που ιδρύθηκε το 1983 με πρωτοβουλία του συμβουλίου ισότητας των δύο φύλων. Το παράδειγμα της Πέτρας ακολούθησαν και άλλες περιοχές όπως τα Αμπελάκια, η Αράχοβα και τελευταία η Χίος.¹²

¹² Κρανιωτάκη Χ. «Αγροτουρισμός – Μελέτη Νομού Ηρακλείου» Κρήτη 2013

1.3.2 Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Leader I και Leader II και Leader Plus

Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader (Liaisons Entre Actions de Developpement de l' Economie Rurale, δηλαδή δεσμοί Μεταξύ των δράσεων για την Ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας) ξεκίνησε το 1991 και διήρκεσε έως το 2001. Η πρώτη του μορφή ήταν το Leader I (1991-1996) και συνεχίστηκε ως Leader II (1996-2001). Μετά τη λήξη του Leader II, το πρόγραμμα συνεχίζεται ως το 2006 ως Leader Plus.¹³

Τα κύρια χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το Leader από τα άλλα προγράμματα είναι τα εξής:

➔ Χωρική προσέγγιση

Παραβλέπονται τα διοικητικά όρια των περιοχών (π.χ. σύνορα νομών) και χαράσσονται οι «περιοχές Leader», οι οποίες έχουν:

- φυσική ομοιογένεια
- κοινή ιστορία
- εσωτερική κοινωνική συνοχή
- κοινή ταυτότητα

➔ Εκ των κάτω προς τα πάνω προσέγγιση

Βασικός στόχος είναι η κινητοποίηση και συμμετοχή στην αναπτυξιακή στρατηγική όλων των τοπικών φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο μεγαλύτερος βαθμός ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης του τοπικού πληθυσμού.

➔ Διαχείριση μέσω των «Ομάδων Τοπικής Δράσης» (ΟΤΔ)

Τοπικοί δημόσιοι ή συλλογικοί φορείς (Νομαρχία, Δήμοι, Συνεταιρισμοί, Σύλλογοι κλπ) καθώς και ιδιώτες συστήνουν μια εταιρεία, την ΟΤΔ, η οποία σκοπό έχει τη διαχείριση του προγράμματος Leader στην περιοχή. Στην Ελλάδα έχει συσταθεί

¹³ Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θας/νίκης «Χρηματοδοτικά Προγράμματα Αγροτουρισμού» 2005

από μία τουλάχιστο ΟΤΔ σχεδόν σε κάθε νομό. Οι ΟΤΔ επιλέγουν τις επενδύσεις που θα επιδοτηθούν, αποφασίζουν για την κατανομή των πόρων και επιβλέπουν την πορεία υλοποίησης του Προγράμματος. Ελέγχονται από τους φορείς που συμμετέχουν στην εταιρεία, καθώς και από το Υπουργείο Γεωργίας, που είναι ο γενικός διαχειριστής του Προγράμματος στη χώρα.

➔ **Καινοτόμος χαρακτήρας των δράσεων**

Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση και επιδοτούνται επενδύσεις που έχουν καινοτόμο (για την περιοχή) χαρακτήρα. Ο καινοτόμος χαρακτήρας των δράσεων Leader μπορεί να αφορά νέες μορφές αξιοποίησης τοπικών πόρων, νέα προϊόντα, νέες μεθόδους και νέες μορφές οργάνωσης, νέες απαντήσεις σε προβλήματα και αδυναμίες αγροτικών περιοχών και αγροτικής ανάπτυξης κλπ.

➔ **Διασύνδεση μεταξύ δράσεων, δηλαδή ολοκληρωμένη και πολύ τομεακή προσέγγιση**

Το ίδιο το ακρωνύμιο της πρωτοβουλίας Leader (Δεσμοί Μεταξύ των Δράσεων για την Ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας) δίνει τη διάσταση της διασύνδεσης των δράσεων. Αυτό σημαίνει ότι οι δράσεις πρέπει να σχεδιάζονται και να λειτουργούν ως ένα συνεκτικό σύνολο και όχι ως μια σειρά αποσπασματικών ενεργειών.

Επιδιώκεται η συμμετοχή όλων των φορέων της περιοχής και δράσεις σε πολλούς τομείς, έτσι ώστε αφ' ενός να δημιουργούνται συνεργασίες ανάμεσα στους διάφορους τομείς, αφ' ετέρου να αυξάνεται η γενικότερη αποτελεσματικότητα του Προγράμματος.¹⁴

1.4 Οικονομικά και κοινωνικά οφέλη

Τόσο οι αγρότες όσο και οι κυβερνήσεις που εφαρμόζουν τις στρατηγικές ανάπτυξης αγροτουρισμού, θεωρούν τον αγροτουρισμό ως οικονομική φλέβα για

¹⁴ Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θας/νίκης «Χρηματοδοτικά Προγράμματα Αγροτουρισμού» 2005

τις τοπικές κοινωνίες καθώς παρουσιάζει μία σειρά από οικονομικά οφέλη. Ο αγροτουρισμός παρέχει στους γαιοκτήμονες που αντιμετωπίζουν οικονομικές πιέσεις ένα διαφορετικό τρόπο απόκτησης επιπλέον εισοδήματος. Πολλές ιδιοκτησίες δεν είναι πλέον κατάλληλες για αποκλειστική γεωργική παραγωγή. Οι αγρότες προσαρμόστηκαν σε αυτό το γεγονός, επεκτείνοντας την καλλιεργήσιμη γη τους, κάνοντας εντονότερη παραγωγή, εξειδικεύοντας τα σπαρτά ή τα ζώα τους, πουλώντας γη, δουλεύοντας σε μη αγροτικές εργασίες ή διαφοροποιώντας το εισόδημα του αγροκτήματός τους.

Ο τουρισμός αποτελεί μια τέτοια στρατηγική διαφοροποίησης του εισοδήματος . Μερικές αγροτουριστικές επιχειρήσεις διευθύνονται από μετανάστες οι οποίοι τις δημιούργησαν με σκοπό να εγκατασταθούν στη χώρα. Οι νέοι αυτοί μετανάστες μεταβάλουν το χρόνο μίσθωσης της γης, τη χρήση της καθώς και τις κοινωνικές δομές σε πολλά κράτη. Ιδιαίτερα στην Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική ο αγροτουρισμός χρησιμοποιείται ως τακτική για την αναζωογόνηση των τοπικών οικονομιών και τη διατήρηση των αγροτικών κοινωνιών και τοποθεσιών.

Οι περισσότερες αγροτουριστικές επιχειρήσεις είναι οικογενειακές επιχειρήσεις σε οικογενειακά αγροκτήματα. Στις οικογενειακές επιχειρήσεις οι αποφάσεις παίρνονται με βάση τις οικογενειακές σχέσεις, του τρόπου ζωής, της ιδιοκτησίας καθώς και με βάση των οικονομικών μεγεθών της ανάπτυξης και του κέρδους. Αυτά τα προβλήματα τα συναντάμε και στις οικογενειακές επιχειρήσεις τουρισμού και κατ'επέκταση αφορούν και τις οικογενειακές επιχειρήσεις αγροτουρισμού.

Παρά τις οικονομικές πιέσεις προς την κατεύθυνση των μεγάλων εταιρικών ή βιομηχανικών αγροκτημάτων, τα οικογενειακά αγροκτήματα συνεχίζουν να υπάρχουν κυρίως λόγω στους δεσμούς ανάμεσα στην οικογένεια και τη γη της. Πολύ σημαντικά γι αυτό το λόγο είναι και τα προβλήματα που προκύπτουν από τα κληρονομικά θέματα. Αυτά συμπεριλαμβάνουν θέματα όπως την ικανότητα της ιδιοκτησίας να υποστηρίξει πολλές γενιές ταυτόχρονα, την επιλογή του

διαδόχου εάν υπάρχουν πολλά αδέρφια, την σύνταξη των παλαιών γενεών, τη μεταφορά του κεφαλαίου στις νεότερες, καθώς και τι μεταφορά του ελέγχου της διοίκησης της επιχείρησης. Ο τουρισμός μπορεί να είναι ένας τρόπος ανεύρεσης επικουρικού εισοδήματος με σκοπό τη διατήρηση του τρόπου ζωής της οικογένειας.¹⁵

Ο αγροτουρισμός μπορεί να έχει επίσης και κοινωνικούς στόχους. Οι αγροτικές οικογένειες έχουν μια παράδοση στη φιλοξενία χωρίς να υπολογίζουν τα έσοδα. Για τα ταξιδιωτικά πρακτορεία ο αγροτουρισμός είναι και αυτός ένα στοιχείο του τουρισμού, ένας πόλος έλξης για τους ταξιδιώτες της επαρχίας, αλλά αυτός δεν είναι πάντα ο τρόπος που τον αντιλαμβάνονται οι ταξιδιωτικοί πράκτορες. Οι παράγοντες που κινητοποιούν τους ιδιοκτήτες γης να ξεκινήσουν τουριστικές επιχειρήσεις έχουν μεγάλη οικονομική και κοινωνική σημασία. Αυτές οι νέες επιχειρήσεις ξεκινούν άραγε για τα λεφτά ή για τη διασκέδαση; Επιδοτεί τελικά ο τουρισμός την γεωργία ή η γεωργία τον τουρισμό; Αυτή είναι μια σημαντική διαφοροποίηση, η οποία επηρεάζει την επένδυση χρόνου και πόρων, την ανάμιξη μελών της οικογένειας, την διάθεση πρόσληψης εργατικού προσωπικού, ή τη συνεισφορά σε τουριστικές εκστρατείες μάρκετινγκ καθώς και την επίδραση σε φορτία, φόρους, τιμές καυσίμων, ή τουριστικής ζήτησης.¹⁶

Ένα τα βασικότερα οφέλη της ανάπτυξης αγροτουρισμού είναι ότι επιδιώκει τη δημιουργία θετικών κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων και ανταποκρίνεται στην ανάγκη των αγροτών να αποκτήσουν συμπληρωματικό εισόδημα απασχολούμενοι με τον τομέα των υπηρεσιών καθώς και στην ανάγκη των κατοίκων των αστικών κέντρων να επιστρέψουν στη φύση.¹⁷

Επιπλέον, ο Αγροτουρισμός αναπτύσσει την τοπική κοινωνία, συμβάλλει στη συνέχεια της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων, διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν εξαφανισθεί, συμβάλλει στην αναβίωση εθίμων και

¹⁵ <http://el.wikibooks.org> «Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα»

¹⁶ <http://el.wikibooks.org> «Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα»

παραδοσιακών εκδηλώσεων, στη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αποτελεί ένα μέσο επικοινωνίας των απομονωμένων περιοχών με τα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και προσφέρει νέες προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών αυτών. Μέσω του Αγροτουρισμού προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά, η μοναδικότητα της κάθε περιοχής.

Ο Αγροτουρισμός προσφέρει στον επισκέπτη την ευκαιρία να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, την πολιτιστική κληρονομιά κάθε περιοχής, με σεβασμό στο περιβάλλον και την παράδοση. Δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να έρθει σε επαφή με τη φύση και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει. Γενικότερα ο αγροτουρισμός συμβάλλει επίσης, στη συμπλήρωση και βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος, βελτίωση της ποιότητας ζωής και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού, συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στον τόπο διαμονής του, βελτίωση και διάθεση των τοπικών αγροτικών και βιοτεχνικών προϊόντων, προστασία του περιβάλλοντος, διατήρηση προβολή κι αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς την βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας.¹⁸

Ο Αγροτουρισμός ξεκίνησε στις όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομικά περιοχές της χώρας, έχοντας ουσιαστικούς και μακροπρόθεσμους στόχους:

- ✓ Την παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους, ώστε να αποφευχθεί η ερήμωση της υπαίθρου και να αντιμετωπιστεί η αστυφιλία, την αντιμετώπιση της μείωσης της αγροτικής παραγωγής, τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την ανακαίνιση παραδοσιακών κτισμάτων, την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής και τη συμπλήρωση και τη βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος.

¹⁸ <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/agrotourism>

- ✓ Η εκμετάλλευση του πλούτου της περιοχής γίνεται από ντόπιους επιχειρηματίες, που δεν παραβλέπουν την πολιτιστική κληρονομιά. Έτσι δίνεται η ευκαιρία στην τοπική κοινωνία να αναπτυχθεί και να διατηρήσει τη λαογραφία ή να αναβιώσει εργασίες και τέχνες ξεχασμένες, για να παράγει παραδοσιακά προϊόντα (υφαντά, κεντήματα, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, αρωματικά φυτά, κ. ά.).
- ✓ Επίσης, να αναβιώσει τοπικά έθιμα και να οργανώσει παραδοσιακές εκδηλώσεις, συντηρώντας τη μνήμη των ανθρώπων.

Όλα αυτά συντηρούν και δεν αλλοιώνουν το χαρακτήρα της υπαίθρου, αναδεικνύοντας τη διαφορετικότητα και τη μοναδικότητα του κάθε τόπου. Ακόμα, εξασφαλίζεται η επικοινωνία απομονωμένων περιοχών με αστικά κέντρα, και το σπουδαιότερο, δίνονται προοπτικές στους νέους της περιοχής. Με το πρόγραμμα του αγροτουρισμού παρέχεται άνετη διαμονή και αναψυχή, ώστε να ξεκουραστεί ο επισκέπτης. Τα αγροτουριστικά καταλύματα, που βρίσκονται σε περιοχές με φυσικές ομορφιές, περιλαμβάνουν ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα, εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα, χώρους άθλησης και αναψυχής, πολιτιστικές εκδηλώσεις, εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης και διατροφής με ντόπια προϊόντα κ.ά. Τα άτομα που επιλέγουν την εναλλακτική αυτή μορφή του τουρισμού είναι άτομα που αναζητούν στις διακοπές τους τη "φόρμουλα των 3Φ (Φύση - Φιλία - Φιλοξενία)" και απορρίπτουν ή δεν νιώθουν ότι τους εκφράζει εκείνη των 3S (Sun - sea - sand) του μαζικού τουρισμού, όπως αυτή έχει εξελιχθεί στις μέρες μας. Τα άτομα αυτά τις περισσότερες φορές έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα (φυσιολάτρες, παρατηρητές πουλιών, χλωρίδας και πανίδας ορειβάτες κ.ά.), και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένα στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.¹⁹

¹⁹ <http://www.infoil.tuc.gr> Τεύχος 2ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

2.1 Σύνθεση αγροτουριστικού προϊόντος

Το αγροτουριστικό προϊόν χαρακτηρίζεται από ένα τεράστιο εύρος προϊόντων και υπηρεσιών, το οποίο μπορεί να περιοριστεί και να προσδιοριστεί με ακρίβεια μόνο αν συνδεθεί με μία συγκεκριμένη τοποθεσία. Μπορούμε γενικά να θεωρήσουμε ότι το προϊόν του αγροτουρισμού αναφέρεται σε όλα τα υλικά και άυλα αγαθά και υπηρεσίες που οι αγροτουρίστες απολαμβάνουν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Ωστόσο, ένα στοιχείο που εμπλέκει τη φύση του αγροτουριστικού προϊόντος είναι ότι εκτός από τις υπηρεσίες, τουριστικές και μη, που προσφέρονται από τους αγρότες, περιλαμβάνει και αγαθά που αποτελούν προϊόντα οικονομικής δραστηριότητας, η οποία πραγματοποιείται με την συμβολή των φιλοξενουμένων τουριστών όπως είναι η συμμετοχή στην παραγωγή και το εμπόριο αγροτικών προϊόντων, Κάνοντας μία προσπάθεια να ομαδοποιήσουμε όλα τα συστατικά στοιχεία του αγροτουριστικού προϊόντος,

καταλήγουμε σε τρεις κατηγορίες για το σύνολο των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών. Οι κατηγορίες είναι οι εξής:²⁰

1. Προσφερόμενες αγροτουριστικές υπηρεσίες.
2. Προσφερόμενα αγροτουριστικά προϊόντα
3. Η εικόνα της περιοχής.

Προσφερόμενες υπηρεσίες

Στο παρελθόν επικρατούσε μία σύγχυση στο ευρύ κοινό σύμφωνα με την οποία οι υπηρεσίες που παρέχονται στο πλαίσιο του αγροτουρισμού περιορίζονταν ως επί το πλείστον στην παροχή κάποιας μορφής καταλύματος. Στις μέρες μας, είναι ευρέως γνωστό ότι ο αγροτουρισμός μπορεί να καλύψει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών, το σύνολο των οποίων διακρίνεται σε δύο κατηγορίες α) τις τουριστικές υπηρεσίες, δηλαδή τις υπηρεσίες που σχετίζονται με την ικανοποίηση των βασικών τουριστικών αναγκών, όπως διανομή, εστίαση, αναψυχή και β) τις αγροτικές υπηρεσίες, οι οποίες έχουν ως σημείο αναφοράς το φυσικό περιβάλλον των αγροτικών περιοχών, τους αγρότες και τον αγροτικό τρόπο ζωής. Πιο συγκεκριμένα οι τουριστικές υπηρεσίες αφορούν :²¹

I. Την παροχή καταλύματος παραδοσιακού τύπου (π.χ. διαμονή σε παραδοσιακούς ξενώνες, παραδοσιακούς οικισμούς, σε αγροτικό σπίτι ή σε αγροτικό ξενοδοχειακό κατάλυμα μέσα στο αγροτικό χωριό κλπ). Όποιας μορφής και ένα είναι το κατάλυμα, οφείλει να έχει την αρχιτεκτονική ταυτότητα της περιοχής, έτσι ώστε να εξυπηρετεί την ανάδειξη του τοπικού στοιχείου.

II. Την παροχή παραδοσιακής και τοπικής γαστρονομίας για την κάλυψη των αναγκών εστίασης των τουριστών. Στις αντίστοιχες εγκαταστάσεις (εστιατόρια, ταβέρνες, καφέ κλπ) προσφέρονται κατά τη διάρκεια της παραμονής των τουριστών, μόνο τοπικά και παραδοσιακά (ή σε ορισμένες περιπτώσεις βιολογικά) προϊόντα. Επιπλέον τα αντίστοιχα εδέσματα που προσφέρονται,

²⁰ Σφακιανάκης Κ. «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού» Ίδρυμα Αθήνα 2006

²¹ Σφακιανάκης Κ. «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού» Ίδρυμα Αθήνα 2006

βασίζονται σε συνταγές όσο το δυνατόν σύμφωνες με τα πρότυπα του τόπου. Αξίζει να σημειώσουμε ότι με τον τρόπο αυτό προσφέρεται στους τουρίστες μια ακόμη δυνατότητα, αυτή της υγιεινούς διατροφής.

III. Την παροχή δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής που εντάσσονται οργανικά και αρμονικά στον αγροτικό χώρο και δεν έρχονται σε σύγκρουση με άλλες δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να λάβουν πολλές μορφές, όπως για παράδειγμα η περιήγηση (touring) (π.χ. περίπατοι, ιππασία, ποδηλασία, ψάρεμα, κολύμπι, αναρρίχηση κλπ), οι επονομαζόμενες δραστηριότητες ανακάλυψης (discovery-ιγρθ activities) (π.χ. επισκέψεις σε τοπικές βιομηχανικές, αγροτικές ή παραδοσιακές επιχειρήσεις χειροτεχνίας), οι πολιτισμικές δραστηριότητες (cultural activities) (π.χ. επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αξιοθέατα, σεμινάρια χειροτεχνίας, πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκδηλώσεις με Θεματικό χαρακτήρα, γνωριμία με τα τοπικά ήθη και έθιμα και την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά κ.α.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η διαμονή σε παραδοσιακούς οικισμούς, αποτελεί μόνο το σημείο εκκίνησης για τους τουρίστες προκειμένου να απολαύσουν ένα πολύ μεγαλύτερο εύρος υπηρεσιών υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού. Όσο αφορά τις αγροτικές υπηρεσίες αυτές αφορούν τη δυνατότητα ενασχόλησης των τουριστών με δραστηριότητες, οι οποίες αξιοποιούν τους φυσικούς πόρους της περιοχής υποδοχής, με κύριο χαρακτηριστικό την διατήρηση της προσωπικής σχέσης μεταξύ φιλοξενούμενου και οικοδεσπότη, καθώς επίσης και την ενεργή συμμετοχή των φιλοξενουμένων σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, σχετικές με την αγροτική ζωή, τη φύση, τη γη και τα ζώα (π.χ. μάζεμα ελιάς, φρούτων, όργωμα γης, τάισμα ζώων κλπ). Στα πλαίσια αυτών των υπηρεσιών, οι φιλοξενούμενοι έχουν τη δυνατότητα παρατήρησης τόσο της γεωργικής και κτηνοτροφικής διαδικασίας, όσο και της παραδοσιακής αγροτοβιοτεχνίας, καθώς και (όπου αυτό είναι εφικτό) τη δυνατότητα συμμετοχής τους σε αυτές. Όλες αυτές οι δραστηριότητες προσφέρονται στα πλαίσια της κάλυψης της αναγκών των τουριστών, για μια ουσιαστική επαφή με τη φύση

αλλά και για μια συμμετοχή τους σε ένα πλέγμα τουριστικών δραστηριοτήτων, πιο ενεργητικό από αυτό που προσφέρει το μοντέλο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού.

Τοπικά προϊόντα

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει το σύνολο των προϊόντων που παράγονται σε μια περιοχή, ανεξαρτήτως του εάν παράγονται ή όχι στα πλαίσια της λειτουργίας των αγροτουριστικών μονάδων. Πρόκειται για προϊόντα της ντόπιας αγροτικής παραγωγής και της τοπικής λαϊκής τέχνης, όπως για παράδειγμα υφαντά, κεντήματα, κοσμήματα, γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, αρωματικά φυτά κ. ά. Εδώ συγκαταλέγονται επίσης τα πιστοποιημένα ως βιολογικά προϊόντα ή Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) ή προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ). Επιπλέον, στα τοπικά προϊόντα ανήκει και το σύνολο των προϊόντων που είναι αποτέλεσμα της παραγωγικής δραστηριότητας των αγροτουριστικών μονάδων (γεωργικά, κτηνοτροφικά, αγροβιοτεχνικά και αγροοικοτεχνικά).²²

Η «εικόνα» της περιοχής

Το αγροτουριστικό προϊόν, εκτός από τις συγκεκριμένες προσφερόμενες αγροτουριστικές υπηρεσίες και τα τοπικά προϊόντα, ενσωματώνει και ολόκληρη την «εικόνα» της περιοχής, έτσι όπως καταγράφεται στο αγροτικό τοπίο, τον τρόπο ζωής και τον πολιτισμό. Η πλευρά αυτή του αγροτικού προϊόντος, πηγάζει κατά κύριο λόγο από τα ελεύθερα αγαθά (αέρας, νερό, φύση) που το περιβάλλον και ουσιαστικά περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που επιτρέπουν στους τουρίστες να:

- απολαύουν το φυσικό περιβάλλον και τον ανοιχτό χώρο, καθώς και την ηρεμία και την ησυχία που αυτό προσφέρει,

²² Λουβερδή Α «Αγροτουρισμός και γυναικείοι αγροτουρισμοί στην Ελλάδα» Παν/μιο Πειραιώς 2006

- έρθουν σε επαφή με τα χαρακτηριστικά φυσικά τοπία και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (βουνά, λίμνες, ποτάμια, δάση, φαράγγια, δρυμοί, σπήλαια, υγροβιότοποι κ.λπ.),
- γνωρίσουν τη χλωρίδα και την πανίδα του τόπου, κυρίως τη σπάνια ή την πρωτόγνωρη, καθώς και τα στοιχεία της άγριας ζωής,
- μεταβάλλουν τους βιορυθμούς τους σε πιο φυσικούς βιορυθμούς (έλλειψη ξενυχτιών, κανονική ώρα ύπνου, έγκαιρη αφύπνιση), ασπαζόμενοι ουσιαστικά τον τρόπο ζωής της υπαίθρου.
-

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, ότι ο ρόλος του αγροτουριστικού προϊόντος στο σύνολό του, είναι να προσφέρει στους κατοίκους των πόλεων ήρεμες, ενεργές και συμμετοχικές διακοπές, με σκοπό να γνωρίσουν τις αγροτικές περιοχές και ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα, την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και να τους φέρει σε επαφή με τη φύση και με τις δραστηριότητες της υπαίθρου, στις οποίες θα μπορούν να συμμετέχουν, να ψυχαγωγηθούν και να νιώσουν τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης. Η λογική όλων αυτών έγκειται στην επιθυμία των επισκεπτών να απομακρυνθούν από το αστικό κέντρο και να βρεθούν στην ύπαιθρο, προκειμένου να απολαύσουν το φυσικό περιβάλλον και να μοιραστούν τις συνήθειες και τις εμπειρίες τους με τους ανθρώπους της. Στην ουσία αναζητούν στον αγροτουρισμό την αυθεντικότητα και τη μοναδικότητα της φύσης σε κάθε μορφή και έκταση.²³

2.1 Το προφίλ του αγροτουρίστα

Για την καλύτερη κατανόηση των χαρακτηριστικών των αγροτουριστών, θα πρέπει αρχικά να γίνει μια μικρή αναφορά στους παράγοντες που εξ αρχής οδήγησαν στη δημιουργία αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού. Ο αγροτουρισμός εμφανίστηκε μετά το 1980, ως νέο πρότυπο τουριστικής

²³ Λουβερδή Α «Αγροτουρισμός και γυναικείοι αγροτουρισμοί στην Ελλάδα» Παν/μιο Πειραιώς 2006

ανάπτυξης, το οποίο σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό, Θα ανταποκρίνονταν στις σύγχρονες ανάγκες των τουριστών και κοινωνικές απαιτήσεις για υψηλή ποιότητα, καθαρό περιβάλλον, σεβασμό στις τοπικές ιδιομορφίες, αποκέντρωση και συμμετοχή των κατοίκων στις αναπτυξιακές διαδικασίες. Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας προκύπτει ότι οι παράγοντες που συνέβαλλαν στη διαμόρφωση του αγροτουρισμού, προέρχονταν κατά κύριο λόγο από μεταβολές που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στο κοινωνικό-πολιτισμικό περιβάλλον. Ορισμένες από αυτές τις μεταβολές είναι:

- Το ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον για την παγκόσμια κλιματική αλλαγή
- Οι αναδυόμενες νέες αξίες των γενεών
- Το έντονο ενδιαφέρον για υγιεινή ζωή
- Η επιθυμία για δραστηριότητες, βασιζόμενες σε εμπειρίες
- Η ισχυρότερη περιβαλλοντική συνείδηση
- Η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ αστικής και αγροτικής ζωής
- Οι επιπτώσεις της οικονομικής κατάρρευσης
-

Οι αγροτουρίστες είναι άτομα που επιθυμούν να αποκοπούν προσωρινά από την αστική τους καθημερινότητα, αναζητώντας ξεκούραση και χαλάρωση σε ένα ήρεμο περιβάλλον. Επιζητούν την επαφή με τη φύση προκειμένου να γνωρίσουν την αγροτική ζωή, τους αγρότες και τον τοπικό πληθυσμό, ο οποίος Θα τους μυήσει σε ένα διαφορετικό και άγνωστο για πολλούς από αυτούς τρόπο ζωής. Επιθυμούν να απολαύσουν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, την ανεπιτήδευτη φιλοξενία, την καθαρότητα του τοπίου και την καθαριότητα του περιβάλλοντος, τα παραδοσιακά σπιτικά εδέσματα και να γίνουν κοινωνοί σε μια ζωή που Θα τους συνδέσει με το κοντινό τους παρελθόν. Οι αγροτουρίστες αναζητούν στις διακοπές τους τη "φόρμουλα των 3Φ (Φύση - Φιλία — Φιλοξενία),

έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα, ενώ εμφανίζουν και μια ιδιαίτερη ευαισθησία στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.²⁴

Ξεχωριστή κατηγορία αγροτουριστών είναι οι οικογένειες με παιδιά, καθώς το γεγονός ότι ο αγροτουρισμός αναγνωρίζεται ως μια οικογενειακή δραστηριότητα, έχει σαν αποτέλεσμα να αποτελεί έναν από τους κυριότερους λόγους επιλογής του. Την άποψη αυτή ενισχύουν εκτεταμένες έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες οι αγροτουριστικές εμπειρίες αποτελούν ευκαιρία για τις οικογένειες να συσφίξουν τις σχέσεις τους, δημιουργώντας κοινά βιώματα και αναμνήσεις. Την ίδια αντίληψη συμμερίζονται και άτομα που έχουν καταγωγή από έναν αγροτικό τόπο, ή που το κοινωνικό περιβάλλον τους συνδέεται με αυτό (φίλοι, συγγενείς, κ.λπ.) και επιλέγουν να επισκέπτονται τις αγροτικές περιοχές με σκοπό ενδυναμώσουν τους οικογενειακούς και φιλικούς δεσμούς.

Γενικότερα μπορούμε να διακρίνουμε τους αγροτουρίστες στις εξής ομάδες:

α) στους αγροτικούς τύπους, οι οποίοι ενδιαφέρονται περισσότερο για την αγροτική διάσταση του πακέτου των διακοπών τους. Οι τουρίστες αυτοί είναι συνήθως και εκείνοι που συμμετέχουν ενεργά στις αγροτικές εργασίες (συγκομιδή φρούτων, καλλιέργεια γης κλπ).

β) σε αυτούς που κύριο σκοπό έχουν τη χαλάρωση από τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης, αναζητούν ηρεμία και επιθυμούν να απολαύσουν τις διακοπές τους λειτουργώντας αυθόρμητα και χωρίς προκαθορισμένο πρόγραμμα. Οι τουρίστες αυτοί συμμετέχουν κατά μικρότερο ποσοστό στις περισσότερες δραστηριότητες, με εξαίρεση ορισμένες που δεν απαιτούν σημαντική σωματική προσπάθεια. Σε αυτή την κατηγορία θα μπορούσαν να ενταχτούν και οι τουρίστες των οποίων οι δραστηριότητες αντανακλούν το ενδιαφέρον τους για μια πολιτιστική κληρονομιά, μια κουλτούρα και έναν τρόπο ζωής διαφορετικό από τον δικό τους.

²⁴ Σφακιανάκης Κ. «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού» ΊΕλλην Αθήνα 2006

γ) στους παρατηρητές, εκείνους δηλαδή που το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται σε δραστηριότητες της υπαίθρου με σκοπό να ηρεμήσουν, να κάνουν βόλτες στην εξοχή, απολαμβάνοντας τις εικόνες της φύσης. Πρόκειται για τουρίστες που συμμετέχουν σε μικρής έντασης, παθητικές δραστηριότητες με σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον (π.χ. παρατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας) καθώς και για άτομα με αγροτικά ενδιαφέροντα, όπως οι φυσιοδίφες, οι μελετητές της αγροτικής κοινωνίας και άλλοι επιστήμονες που το αντικείμενό τους συνδέεται με την ύπαιθρο.²⁵

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των αγροτουριστών, ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην ηλικία, το οικονομικό και μορφωτικό τους επίπεδο, τη οικογενειακή κατάσταση καθώς και τα ενδιαφέροντα, τις γνώμες και τις απόψεις τους. Αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι οι αγροτουρίστες είναι συνήθως άτομα μεγάλης ηλικίας, που εμφανίζουν ωστόσο ενεργό τουριστική δράση. Οι ηλικιωμένοι αποτελούν μια αγορά κλειδί για τον αγροτουρισμό δεδομένου του εισοδήματος και του χρόνου, που είναι σε θέση να διαθέσουν. Άλλωστε ο αγροτουρισμός είναι σε θέση να προσελκύσει τους ολοένα και αυξανόμενους αριθμητικά και ηλικιακά πληθυσμούς των αστικών κέντρων, οι οποίοι νιώθουν μια νοσταλγία για την ύπαιθρο και τον τρόπο ζωής που τη χαρακτηρίζει. Μικρότερο ποσοστό των αγροτουριστών αποτελούν άτομα νεαρότερης ηλικίας, τα οποία προτιμούν να συνδυάζουν το πακέτο του αγροτουρισμού με «σπορ περιπέτειας», σε αντίθεση με τους μεγαλύτερους που επιλέγουν πιο ήπιες δραστηριότητες, όπως περιηγήσεις πολιτιστικού, Θρησκευτικού και λαογραφικού περιεχομένου.

Ως προς την οικονομική τους δυνατότητα, οι επισκέπτες αγροτουριστικών μονάδων ανήκουν είτε στη μεσαία τάξη είτε διαθέτουν υψηλότερο οικονομικό επίπεδο. Αξίζει να σημειώσουμε ότι σε χώρες της Ευρώπης όπου ο αγροτουρισμός έχει παράδοση δεκαετιών, αποτελεί πλέον έναν τρόπο ζωής, ο

²⁵ Κιμουρτζάκης Γ. «Οι επιχειρήσεις φιλοξενίας του αγροτικού τουρισμού στο νόμο Πέλλας» Θεσ/νίκη 2004.

οποίος απευθύνεται σε όλη την οικογένεια και διεκδικεί το ήμισυ του προϋπολογισμού των ετησίων οικογενειακών διακοπών.

Επίσης, τα άτομα που επιλέγουν τον αγροτουρισμό έχουν συνήθως ιδιαίτερα υψηλό μορφωτικό επίπεδο, αυξημένη οικολογική συνείδηση, πολυποίκιλα ενδιαφέροντα και διάθεση για μόρφωση και πολιτιστική προσέγγιση. Οι τουρίστες αυτοί θεωρούνται πολυταξιδεμένοι και έμπειροι. Είναι άτομα που έχουν ήδη γευθεί τους τουριστικούς προορισμούς με τη μορφή του μαζικού τουρισμού και κορεσμένοι από το συγκεκριμένο πρότυπο, αναζητούν στον προορισμό μια νέα διάσταση, εντρυφώντας στην πολιτιστική και φυσιολατρική του υπόσταση, αλλά και στη δυνατότητα για ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία. Επιπλέον το γεγονός ότι διαθέτουν μεγάλη εμπειρία τους καθιστά αδιάφορους ως προς τα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας, κάνοντας τους πιο απαιτητικούς ως προς την ποιότητα και το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών.²⁶

2.4 Προφίλ Επιχειρηματικού αγροτουρισμού

Η γεωργία υπήρξε για αιώνες ισχυρό σύμβολο και κινητήριο δύναμη των αγροτικών οικονομιών. Ωστόσο, η δεκαετία του 1990 σηματοδοτήθηκε από μια «κρίση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων», η οποία χαρακτηρίστηκε από τη μείωση του γεωργικού εισοδήματος, το κλείσιμο επιχειρήσεων και την αναδιάρθρωση της υπαίθρου. Το φαινόμενο αυτό δημιούργησε την ανάγκη για αλλαγή των παλιών στρατηγικών και την υιοθέτηση νέων, με στόχο τη διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων, προκειμένου να μειωθεί η εξάρτηση από την παραδοσιακή γεωργία.

Αν και διαμορφώθηκαν πολλές πιθανές στρατηγικές ανάπτυξης, η επιθυμία των αγροτών να παραμείνουν «στη γη» και η αντίληψη ότι ο τουρισμός είναι μια

²⁶ Κιμουρτζάκης Γ. «Οι επιχειρήσεις φιλοξενίας του αγροτικού τουρισμού στο νόμο Πέλλας» Θεσ/νίκη 2004.

βιώσιμη εναλλακτική, είχε σαν αποτέλεσμα οι τουριστικές επιχειρήσεις να αναδειχτούν σε μια δραστηριότητα διαφοροποίησης κλειδί.

Από έρευνες που έχουν γίνει, προκύπτει ότι οι λόγοι ενασχόλησης με τον αγροτουρισμό είναι κυρίως οικονομικοί (όπως η εξασφάλιση ενός συμπληρωματικού εισοδήματος, η δυνατότητα αυτοαπασχόλησης κλπ.) και κοινωνικοί (όπως η επιδίωξη αλλαγής του τρόπου ζωής, η αγάπη για τη φύση, η προβολή, η αξιοποίηση και ανάδειξη του τόπου, οι δυνατότητες συναναστροφής με άλλους ανθρώπους κ.α.)

Σε γενικές γραμμές υπάρχουν εννέα αξίες, βάση των οποίων μπορεί να ερμηνευθεί η απόφαση των παραγωγών να ξεκινήσουν αγροτουριστικές δραστηριότητες στο αγρόκτημά τους. Οι αξίες αυτές είναι η κοινωνική θέση, η αυτοεκτίμηση, οι κοινωνικές απόψεις, το όφελος, η αυθεντικότητα, η ανεξαρτησία, η αισθητική, η δεοντολογία και η ευχαρίστηση και αναλύονται παρακάτω.²⁷

Κοινωνική θέση

Οι παραγωγοί χρησιμοποιούν τον αγροτουρισμό για να μεταδώσουν μια θετική εικόνα για το επάγγελμά τους και για τη γεωργία. Αυτή η αξία αντιπροσωπεύει την εικόνα που οι παραγωγοί του αγροτουρισμού θέλουν να προβάλουν (κύρος, υπερηφάνεια κα). Οι παραγωγοί θέλουν η σημασία (οικονομική) και ο ρόλος (φύλακες της φύσης, τροφοδότης του πληθυσμού) του επαγγέλματός τους να αναγνωρισθεί από την κοινωνία.

Αυτοεκτίμηση

Οι παραγωγοί προσφέρουν αγροτουριστικά προϊόντα και δραστηριότητες για να βελτιώσουν την αυτοεκτίμησή τους. Αυτή η αξία αναφέρεται στην αντίληψη που οι παραγωγοί έχουν για τον εαυτό τους. Χαρακτηρίζεται από μια προσπάθεια να αποκτήσουν περαιτέρω τεχνικές γνώσεις, να επιτύχουν στους στόχους τους και να αυξήσουν την εκτίμηση που έχουν οι άνθρωποι για την γεωργία.

²⁷ Συμεωνίδου Π «Ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα» Θες/νίκη 2009

Κοινωνικές απόψεις

Οι παραγωγοί αγροτουρισμού αναπτύσσουν σχέσεις με το ευρύ κοινό και τους άλλους παραγωγούς. Αυτή η αξία αναφέρεται στην ανάγκη για ανθρώπινες και κοινωνικές επαφές, που επιτρέπουν στους γεωργούς να καταπολεμήσουν τη μοναξιά και να ανοιχτούν στον κόσμο. Αυτή η αξία μπορεί επίσης να σχετίζεται με την προσκόλληση που έχουν στη γη.

Όφελος

Οι παραγωγοί στρέφονται στον αγροτουρισμό για να χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους πιο αποτελεσματικά (υπό - απασχόληση μισθωμένων εργαζομένων, εκμετάλλευση ενός άδειου αχυρώνα κλπ). Αυτή η αξία αναφέρεται στην ανάγκη για επίτευξη κερδοφορίας, τη μεγιστοποίηση των κερδών, την προετοιμασία για τη συνταξιοδότηση καθώς και με όλους τους άλλους οικονομικούς λόγους.²⁸

Αυθεντικότητα

Οι παραγωγοί ασκούν αγροτουρισμού για τον τρόπο ζωής του, ο οποίος βασίζεται στην οικογένεια και τους ανθρώπινους προβληματισμούς. Αυτή η αξία αντιπροσωπεύει την επιθυμία των παραγωγών να περνούν περισσότερο χρόνο με τις οικογένειές τους ή να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας για τα μέλη της οικογένειας. Η αξία αυτή αντανακλά επίσης την επιθυμία τους να διατηρήσει το αγρόκτημα το οικογενειακό του μέγεθος και χαρακτήρα αντί να επεκταθεί και να αποκτήσει μια λιγότερο εξατομικευμένη διοίκηση.

Ανεξαρτησία

Οι παραγωγοί επιλέγουν τις αγροτουριστικές δραστηριότητες για να γίνουν ή να παραμείνουν αφεντικά του εαυτού τους. Αυτή η αξία αντιπροσωπεύει την επιθυμία για ευελιξία και την ανάγκη ελέγχου των δραστηριοτήτων της

²⁸ Συμεωνίδου Π «Ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα» Θες/νίκη 2009

επιχείρησης. Σε μεγαλύτερη κλίμακα, η αξία αυτή αντιπροσωπεύει την επιθυμία των παραγωγών να συμμετέχουν στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Αισθητική

Οι παραγωγοί στρέφονται προς τον αγροτουρισμό ως τρόπο για να βελτιώσουν και να επωφεληθούν από ένα όμορφο τοπίο. Αυτή η αξία αντιπροσωπεύει προσπάθειες, όπως η εγκατάσταση ενός αγροτουριστικού χώρου για να επωφεληθούν από ένα όμορφο περιβάλλον ή να βελτιώσουν μια αγροτουριστική υπηρεσία

Δεοντολογία

Οι παραγωγοί επιλέγουν τον αγροτουρισμό επειδή είναι μια κοινωνικά αποδεκτή δραστηριότητα. Αυτή η αξία συνδέεται με έννοιες όπως η δικαιοσύνη, η ηθική και διάφορες άλλες αρετές.

Ευχαρίστηση

Η ευχαρίστηση εκφράζεται μέσα από τη χαρά που αντλούν οι παραγωγοί του αγροτουρισμού από την αλληλεπίδραση με τους πελάτες, ή από την αγροτουριστική παραγωγή, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την άποψη του οφέλους (οικονομικού). Η αξία αυτή περιγράφει επίσης το πάθος που αισθάνονται οι παραγωγοί για το επάγγελμά τους, το περιβάλλον και τον τρόπο ζωής.²⁹

²⁹ Συμεωνίδου Π «Ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα» Θεσ/νίκη 2009

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

3.1 Βασικά στοιχεία – ανάπτυξη τουρισμού

Η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας και το πέμπτο σε μέγεθος νησί της Μεσογείου. Έχει τέσσερις νομούς, έκταση 8,336 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό περίπου 550,000 κατοίκους. Προσαρτήθηκε στην Ελλάδα το 1913, ενώ ουσιαστικά η Ένωση είχε πραγματοποιηθεί από το 1908 με τη Κρητική Επανάσταση. Είναι νησί κατ' εξοχήν ορεινό, με τρεις κύριους μεγάλους ορεινούς όγκους : τα Λευκά Όρη, τον Ψηλορείτη και τη Δίκητη.

Τα σπήλαια και τα φαράγγια της Κρήτης είναι ονομαστά. Το σημαντικότερο φαράγγι είναι της Σαμαριάς στα νότια του Νομού Χανίων και πασίγνωστα σπήλαια το Δικταίο Άντρο και το Ιδαίο Άντρο. Η κυριότερη πεδιάδα του νησιού είναι η πεδιάδα της Μεσσαράς, στα νότια του Νομού Ηρακλείου, ενώ τα περισσότερα ποτάμια είναι χείμαρροι. Το κλίμα της Κρήτης θεωρείται από τα υγιεινότερα και ηπιότερα της Ευρώπης. Ωστόσο, στο εσωτερικό του νησιού και στα οροπέδια των υψηλότερων οροσειρών το κλίμα έχει ηπειρωτικά χαρακτηριστικά. Τα βουνά είναι επί το πλείστον γυμνά. Το ποσοστό των δασών είναι πολύ χαμηλότερο από το μέσο ποσοστό στην υπόλοιπη χώρα.

Η σύνδεση της Κρήτης με την υπόλοιπη Ελλάδα γίνεται με πυκνό δίκτυο αεροπορικών και ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών. Απ' ευθείας συγκοινωνία υπάρχει κυρίως με την Αθήνα και τον Πειραιά, αλλά επίσης με τη Θεσσαλονίκη, τη Ρόδο, τη Σαντορίνη και άλλα νησιά του Αιγαίου. Οι οδικές συγκοινωνίες στο εσωτερικό του νησιού είναι ικανοποιητικές με πυκνό επίσης επαρχιακό οδικό δίκτυο. Το νησί έχει τρεις σημαντικούς αερολιμένες, τον αερολιμένα Νίκος Καζαντζάκης στο Ηράκλειο, τον αερολιμένα Δασκαλογιάννης στα Χανιά και ένα νέο αερολιμένα στη Σητεία.

Το ορεινό έδαφος της Κρήτης ευνοούσε πάντα την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, κυρίως αρνιών και κατσικιών. Τα κτηνοτροφικά προϊόντα, κρέας, γάλα, δέρμα, κόκαλο, μαλλί, δεν προορίζονται μόνο για αυτοκατανάλωση της αγροτοποιμενικής οικογένειας, αλλά αποτελούν εμπορεύσιμα είδη, απαραίτητα στην οικοτεχνία και στη βιοτεχνία. Ως εκ τούτου η οικονομία του νησιού είναι κατά κύριο λόγο αγροτική, με ιδιαίτερη έμφαση στην παραγωγή ελιάς, σταφυλιών, κρασιού, εσπεριδοειδών, πατάτας, πρώιμων κηπευτικών κλπ. Η κτηνοτροφία εμφανίζει μικρότερη ανάπτυξη από την γεωργία, ενώ στα παράλια υπάρχει αξιόλογη αλιεία. Μεγάλο μέρος της οικονομίας βασίζεται στον τουρισμό. Η τουριστική κίνηση διαρκεί σχεδόν όλο το χρόνο. Ο μεγαλύτερος αριθμός τουριστών επισκέπτεται τη βόρεια Κρήτη, όπου υπάρχουν οι περισσότεροι αρχαιολογικοί χώροι και λειτουργούν πολλές ξενοδοχειακές μονάδες. Η βιομηχανία και η βιοτεχνία δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη ανάπτυξη και αφορούν κυρίως την επεξεργασία και μεταποίηση γεωργικών προϊόντων (ελαιουργία, οινοποίηση κλπ).³⁰

Η ανάπτυξη του τουρισμού της Κρήτης ακολουθεί σε γενικές γραμμές τις τάσεις ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού, ο οποίος ξεκινάει στη δεκαετία του '30, σαν οργανωμένος περιηγητικός τουρισμός, με αποκλειστικό σκοπό την επίσκεψη

³⁰ Παναγιωτάκης, Γ. «Κρήτη, Ιστορία- Εικόνες», τόμος Γ', Ηράκλειο 1991

των σημαντικών αρχαιολογικών χώρων. Από τον περιορισμένο και επιλεκτικό περιηγητικό ή μορφωτικό - εκπαιδευτικό τουρισμό, όπως αυτός ονομάζεται σήμερα, ο τουρισμός της Κρήτης μετεξελίχθηκε όπως γενικότερα ο Ελληνικός τουρισμός, αλλά και ο Μεσογειακός τουρισμός, σε μαζικό και προσανατολισμένο, κυρίως, προς τις θερινές διακοπές των Βορειοευρωπαίων. Ο τουρισμός αποτελεί, ειδικότερα για την Κρήτη, ένα δυναμικό παράγοντα που εδώ και μερικές δεκαετίες στηρίζει και προωθεί την τοπική ανάπτυξη. Τη δυναμική αυτή παρουσία του τουρισμού στην τοπική οικονομία επιβεβαιώνει η ευρεία συμμετοχή του στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος και η μαζική προσφορά του στην εξασφάλιση ευκαιριών απασχόλησης, όχι μόνο για τον ντόπιο πληθυσμό, αλλά και σε εργατικό δυναμικό άλλων περιοχών της χώρας.

Τα τελευταία χρόνια το νησί το επισκέπτονται περίπου δύομισι εκατομμύρια τουρίστες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών συγκεντρώνεται κυρίως στα βόρεια παράλια του νησιού, γεγονός που έχει προκαλέσει σημαντικά προβλήματα στις περιοχές αυτές. Το περιβάλλον αντιμετωπίζει όντως προβλήματα λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, ωστόσο αυτό δεν οφείλεται στην τουριστική δραστηριότητα, αλλά στον άναρχο και απρογραμματιστό τρόπο ανάπτυξής της.³¹

³¹ Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης 2000-2006

3.2 Κρητική διατροφή – τοπικά προϊόντα

Ένα από τα εφαλτήρια του αγροτουρισμού στην Ελλάδα είναι η πλούσια και ποικίλη γαστρονομική παράδοση, που ούτως ή άλλως εντάσσεται στην πολυδιαφημισμένη μεσογειακή διατροφή. Πέρα από τη γεύση και την απόλαυση που προσφέρει το ελληνικό φαγητό, ο συνδαιτυμόνας έχει την δυνατότητα να βιώσει τα οφέλη της διατροφής στον οργανισμό του (και θεραπευτικός – τουρισμός υγείας).

Το ελαιόλαδο, τα λαχανικά, τα όσπρια, τα βότανα, τα τυροκομικά που παράγονται σε κάθε τόπο και περιφέρεια της Ελλάδας αποτελούν την κινητήριου δύναμη για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, γιατί μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την διατροφή στα αγροτουριστικά καταλύματα. η κρητική διατροφή μπορεί να αποτελέσει ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του αγροτουρισμού στην Κρήτη. Ο οινοτουρισμός είναι μια υποκατηγορία του αγροτουρισμού. Η Ελλάδα δεν υστερεί ούτε στην ποιότητα κρασιών ούτε στην καλλιέργεια αμπελιών, που μάλιστα εμφανίζει και δεκάδες ποικιλίες. Οι προοπτικές για την ανάπτυξη του οινοτουρισμού είναι υπαρκτές, καθώς το καλό φαγητό συνοδεύεται πάντα από αντίστοιχης ποιότητας κρασί ή άλλα αλκοολούχα ποτά, τσίπουρο, ούζο, ρακή, ηδύποτα κ. λ. π. Γύρω από την παραγωγή της ρακής, γνωστή και ως τσικουδιά, έχουν αναπτυχθεί παντού στην Κρήτη γιορτές, τα λεγόμενα

«ρακοκάζανα». Αυτό το είδος τουρισμού περιλαμβάνει επισκέψεις σε αποστακτήρια και χώρους εμφιάλωσης.³²

Γενικότερα ο αγροτουρισμός στηρίζεται στα τοπικά προϊόντα, αλλά και τα προωθεί. Αναδεικνύει τοπική αγροτική παραγωγή για να αναβαθμίσει την περιοχή και την ύπαιθρο. Έτσι συμβάλει στην ανάπτυξη της περιφερειακής και της εθνικής οικονομίας κατ' επέκταση. Ο αγροτουρισμός ενισχύει τον επαγγελματία του αγροτικού εισοδήματος με την εκμετάλλευση και την τροφοδοσία των καταστημάτων και των επισκεπτών με προϊόντα της ντόπιας αγροτικής παραγωγής και της τοπικής λαϊκής τέχνης. Η αγροτουριστική επιχείρηση είναι ένα πλέγμα δραστηριοτήτων, είναι ο εντοπισμός, η αξιοποίηση των παραδοσιακών στοιχείων και των μοναδικών χαρακτηριστικών, η ολιστική ανάπτυξη της περιοχής, των υποδομών και των δράσεων που μπορούν να αναπτυχθούν, προκειμένου να προσφερθεί ένα πλήρες προϊόν.

Η εφαρμογή του αγροτουρισμού στηρίζει τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις για τις αναγκαίες επενδύσεις. Προσπαθεί να δώσει έμφαση στη μικρή μονάδα οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής με την ανάπτυξη συναφών δραστηριοτήτων και συνδυάζει τη συνεργασία και των τριών τομέων παραγωγής (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή). Οι τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας. Η έννοια του αγροτουρισμού ταυτίζεται με τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιφέρειας. Η ύπαρξη του αποτελεί σημαντική αιτία δημιουργίας αναπτυξιακών έργων υποδομής και κτηρίων και οικοδομημάτων με οικονομική βιωσιμότητα.

Ξεχωριστή θέση στο τραπέζι του αγροτουρίστα έχουν τα προϊόντα ΠΟΠ. Κατονομάζουν τον τόπο προέλευσης και αποτελούν τον καλύτερο πρέσβη του στο εσωτερικό και το εξωτερικό. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ της Κρήτης.

³² Χαρίση Χ «Η ανάπτυξη αγροτουρισμού στην Κρήτη» Άγιος Νικόλαος 2012

Προϊόντα Προστασίας Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προϊόντα Γεωγραφικής
Ένδειξης (ΠΓΕ) της Κρήτης³³

1. ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ

- Βιάννος Ηρακλείου Κρήτης ΠΟΠ 379576/236-08-93 (ΦΕΚ 677/02-09-93)
- Βόρειος Μυλοπόταμος Ρεθύμνης Κρήτης
- Πεζά Ηρακλείου Κρήτης ΠΟΠ 371573/19-07-93 (ΦΕΚ 574/02-08-93)
- Αρχάνες Ηρακλείου Κρήτης ΠΟΠ 371575/19-07-93 (ΦΕΚ 575/02-08-93)
- Χανιά Κρήτης ΠΓΕ 379563/20-08-93 (ΦΕΚ 821/07-10-93)
- Κολυμβάρι Χανίων Κρήτης ΠΟΠ 371571/19-07-93 (ΦΕΚ 574/02-08-93)
- Σητεία Λασιθίου Κρήτης ΠΟΠ 440339/18-11-93 (ΦΕΚ 878/06-12-93)
- Αποκορώνας Χανίων Κρήτης ΠΟΠ 440338/18-11-93 (ΦΕΚ 878/06-12-93)
- Εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο Θρασανό ΠΟΠ C 241/2001 σελ. 12
- Εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο Σέλινο Κρήτης ΠΟΠ C 232/2009 σελ. 27
L118/2010)
- Μεσσαράς Κρήτης ΠΟΠ

2. ΕΛΙΕΣ

- Θρούμπα Αμπαδιάς Ρεθύμνης Κρήτης ΠΟΠ 444281/23-12-93 (ΦΕΚ 955/31-
12-93)

3. ΤΥΡΙΑ

- Γραβιέρα Κρήτης ΠΟΠ 313047 / 14-01-1994(ΦΕΚ 16/14-01-94)
- Ξυνομυζήθρα Κρήτης ΠΟΠ 313051 / 14-01-1994(ΦΕΚ 18/14-01-94)
- Πηχτόγαλο Χανίων ΠΟΠ 313062 / 17-01-1994(ΦΕΚ 24/18.01.94)
- Ξύγαλο Σητείας ή Ξίγαλο Σητείας ΠΟΠ C312/2010 ΣΕΛ.25(L200/2011
σελ.12)

4. ΦΡΟΥΤΑ-ΛΑΧΑΝΙΚΑ-ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ-ΟΣΠΡΙΑ

³³ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων

- Πορτοκάλια Μάλεμε Χανίων Κρήτης ΠΟΠ 317716 / 14-01-1994 (ΦΕΚ 16/14-01-94)

5. ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΡΤΟΠΟΙΙΑΣ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ

- Κρητικό Παξιμάδι ΠΓΕ

6. ΟΙΝΟΙ

- ΑΡΧΑΝΩΝ (ΠΟΠ)
- ΗΡΑΚΛΕΙΟ (ΠΓΕ)
- ΔΑΦΝΩΝ (ΠΟΠ)
- ΚΙΣΑΜΟΥ (ΠΓΕ)
- MALVASIA CHANDAKUS-CANDIA (ΠΟΠ)
- ΚΡΗΤΗΣ (ΠΓΕ)
- MALVASIA SITIAS (ΠΟΠ)
- ΛΑΣΙΘΙ (ΠΓΕ)
- ΠΕΖΑ (ΠΟΠ)
- ΡΕΘΥΜΝΟ (ΠΓΕ)
- ΣΗΤΕΙΑ (ΠΟΠ)
- ΧΑΝΙΑ (ΠΓΕ)

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, τα περισσότερα προϊόντα αναγνωρίστηκαν το 1993 και είναι οι ελιές και τα ελαιόλαδα από διάφορες περιοχές της Κρήτης. Την επόμενη χρονιά, 1994, αναγνωρίστηκαν τα τυριά, εκτός του ζύγαλο Σητείας, που εντάχθηκε στον κατάλογο των Π.Ο.Π. το 2008, μετά από αίτηση των παραγωγών Σητείας. Τα προϊόντα Π.Ο.Π. επειδή είναι πιστοποιημένα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την μοναδικότητά τους και τον δεσμό με την περιοχή προέλευσης και παραγωγής, είναι σημαντικά στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Οι επισκέπτες έχουν δυνατότητα να δοκιμάσουν αυθεντικά προϊόντα της περιοχής και στη συνέχεια να ενισχύσουν την τοπική παραγωγή γνωστοποιώντας την ποιότητα των προϊόντων αυτών στον τόπο μόνιμης κατοικίας.³⁴

³⁴ Χαρίση Χ «Η ανάπτυξη αγροτουρισμού στην Κρήτη» Άγιος Νικόλαος 2012

3.3 Παράγοντες ανάπτυξης αγροτουρισμού – Ευκαιρίες / Απειλές

Παρά το γεγονός ότι ο αγροτουρισμός ως είδος τουρισμού με βάση τη φύση είναι ένα ολοκληρωμένο κομμάτι της πρόσφατης τουριστικής πολιτικής, τα μοναδικά μέσα για την προώθησή του είναι η παροχή υποδομής σε περιοχές με οικολογικό ενδιαφέρον. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με μελέτη της περιφέρειας Κρήτης, οι μόνες περιοχές που έχουν περιθώρια ανάπτυξης είναι το Αμάρι, το οροπέδιο Λασιθίου, το Αβδού, η Βάμος, το οροπέδιο Ασκύφου. Σήμερα το νησί επισκέπτονται 2,5 περίπου εκατομμύρια τουρίστες, αριθμός έντονα δυσανάλογος με τον γηγενή πληθυσμό πέντε φορές περισσότεροι οι επισκέπτες απ' τους ντόπιους. Η σημασία της αναλογίας αυτής γίνεται ακόμα μεγαλύτερη εάν συνεκτιμηθεί και η χωρική διασπορά των τουριστικών ροών και η συντριπτική πλειοψηφία των τουριστών που συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες τουριστικές πόλεις στα βόρεια παράλια και σε ορισμένους θύλακες στα νότια. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο πρότυπο της τουριστικής ανάπτυξης που επικρατεί ο μαζικός τουρισμός του ήλιου και της θάλασσας και είχε ως συνέπεια τη σταδιακή διαφοροποίηση των χρήσεων γης, την αλλαγή των κοινωνικών προτύπων και ασχολιών του πληθυσμού και τη διαφοροποίηση της ανάπτυξης μεταξύ των επιμέρους περιοχών του νησιού.³⁵

Η Κρήτη κατέχει μια ισχυρή γεωγραφική θέση στην Ευρώπη, το άριστο κλίμα και ο νησιώτικος χαρακτήρας του συνεργάζονται με μεγάλη επιτυχία, ενώ έχει κατοχυρώσει τη θέση της στην παγκόσμια τουριστική αγορά. Η τουριστική ζήτηση είναι σε υψηλά επίπεδα με την Κρήτη να συνεισφέρει κατά το 20% στον συνολικό τουρισμό της Ελλάδας. Η Κρήτη διαθέτει επίσης επαρκείς τουριστικές υποδομές και μπορεί να καλύψει και να παρέχει υπηρεσίες σε όλους τους τουρίστες που υποδέχεται κάθε χρόνο. Τόσο οι τεχνητοί, όσο και οι φυσικοί και οι

³⁵ Θεοδοσιάκης, Ν., «Η απασχόληση στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Υπολογιστών Μαθηματικών,» Ηράκλειο 1994

ανθρωπογενείς πόροι του νησιού κυμαίνονται σε υψηλό επίπεδο με αναρίθμητα φυσικά κάλλη και ομορφιές, που δεν είναι γνωστά ούτε στους ντόπιους.

Παρά την ύπαρξη αυτών των θετικών στοιχείων που προαναφέρθηκαν, στην Κρήτη όλα αυτά τα χρόνια έχουν γίνει αποσπασματικές και μεμονωμένες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες τουριστικής ανάπτυξης και υπήρξε απότομη διόγκωση της ιδιωτικής επενδυτικής δραστηριότητας. Η έλλειψη θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των χρήσεων γης και θεσμικού πλαισίου για την προστασία και τον καθορισμό χρήσεων προστατευόμενων περιοχών φυσικού κάλλους. Η περιβαλλοντική απειλή έχει αρχίσει με την άμετρη και αλόγιστη χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων. Οι μεσάζοντες, εκείνοι δηλαδή που οργανώνουν τα ταξίδια και πωλούν τα πακέτα διακοπών, ελέγχουν την αγορά και έτσι υπάρχει υψηλή εξάρτηση από τη μεριά των ενοδοχειακών επιχειρήσεων. Πρώτον, οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις έχουν κατά πολύ μειωμένα κέρδη, αφού οι τουριστικοί πράκτορες κερδίζουν τη μερίδα του λέοντος και δεύτερον, αφαιρεί κάθε δυνατότητα από τους ξενοδόχους για έλεγχο πάνω στην πελατεία τους.

Οι ευκαιρίες που μπορεί να εκμεταλλευτεί η Κρήτη είναι αρκετές ώστε να αλλάξουν τη πορεία που έχει πάρει ο τουρισμός. Μια μεγάλη προώθηση του ελληνικού πολιτισμού και της παράδοσης μας συντελέστηκε με τους Ολυμπιακούς αγώνες που πραγματοποιήθηκαν στην χώρα μας και στην επιτυχή διεξαγωγή τους. Η Ελλάδα γίνεται ακόμα πιο γνωστή κάτι που αναμένεται να αυξήσει τον τουρισμό σε μερικά χρόνια. Αν ληφθούν υπ' όψη οι τάσεις για αύξηση του εγχώριου τουρισμού, τότε διαφαίνονται πολύ σημαντικές προοπτικές και για την ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού. Με τον εναλλακτικό τουρισμό μπορεί να προωθηθούν νέοι τουριστικοί πόροι όπως η διατροφή, η γαστρονομία, η τοπική μουσική και οι χοροί, σκοπό θα έχει την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και την αειφορία, επίσης να επιτευχθεί και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, όταν ο τουρίστας επισκέπτεται ένα προορισμό για να απολαύσει την ομορφιά και τη ζεστασιά του χωριού το χειμώνα, να μάθουν μεθόδους

καλλιέργειας της γης από τον τοπικό πληθυσμό (αγροτουρισμό) και να συνδυάσει με δραστηριότητες στο βουνό (ορειβατικός τουρισμός).³⁶

Στην Κρήτη τα τελευταία είκοσι χρόνια, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις μειώθηκαν σημαντικά και εμφανίσθηκε ένα σοβαρό έλλειμμα αγροτικών προϊόντων διατροφής. Ούτε τα εδάφη, που πριν ένα αιώνα θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς ότι ανήκαν στους φυσικούς πόρους που ήταν ανεξάντλητοι, δεν ξέφυγαν από τον αδηφάγο και ακόρεστο καταναλωτισμό της κοινωνίας.

Οι πόλεις Ηράκλειο, Χανιά κ.λπ., αύξησαν τον πληθυσμό τους σε εντυπωσιακά μεγέθη και ταυτόχρονα αυξήθηκαν στη μεγαλόνησο τα «τουριστικά κέντρα», κυρίως στα βόρεια παράλια, ενώ πολλαπλασιάστηκαν οι δρόμοι που διευκόλυναν τις μεταφορές και τις μετακινήσεις, περιορίζοντας ωστόσο τις αγροτικές δραστηριότητες σε σχετικά μεγάλες και εύφορες περιοχές. Στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές εγκαταλείφθηκαν οι καλλιεργούμενες πλαγιές, γιατί δεν υπήρχε πλέον οικονομική ωφέλεια, με αποτέλεσμα ολόκληρες περιοχές της ενδοχώρας να εγκαταλειφθούν με την εκδήλωση μαζικής εξόδου του αγροτικού πληθυσμού, ιδιαίτερα των νέων και των πιο παραγωγικών ηλικιών, και τα εδάφη τους να εκτεθούν έτσι, στη πλήρη εγκατάλειψη και στη διάβρωση.

Στο παρελθόν χρησιμοποιήθηκαν «θεραπίες» βασιζόμενες στην ανάπτυξη του τουρισμού, με τη μαζική οικοδόμηση ολόκληρων εκτάσεων διαφόρων περιοχών του βορείου άξονα, που στην ουσία (ο τουρισμός) ενίσχυσε την έξοδο των κατοίκων του αγροτικού χώρου προς τα αστικά κέντρα και προς τον τριτογενή τομέα. Οι συγκεκριμένες επιλογές, ιδιαίτερα μετά την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, οδηγούν σιγά – σιγά σε σκέψεις που επιβάλλουν ευθέως την ανάγκη επαναπροσδιορισμού του «Μοντέλου Ανάπτυξης» της Κρήτης.

³⁶ Θεοδοσάκης, Ν., «Η απασχόληση στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Υπολογιστών Μαθηματικών,» Ηράκλειο 1994

Συνάρτηση όλων αυτών φαίνεται, χωρίς αμφιβολία, ότι είναι οι παράγοντες μιας πιο άμεσης και αποτελεσματικής ολοκλήρωσης, όπως είναι για παράδειγμα στη σημερινή πραγματικότητα της Κρήτης ο «Αγροτικός Τομέας» και ο «Τουρισμός». Κάθε μορφή συνεργασίας ανάμεσα στην αγροτική πολιτική με την τουριστική πολιτική, μπορεί να παράγει σημαντικές ωφέλειες και για τις δύο οικονομικές δραστηριότητες. Αυτό, όμως, προϋποθέτει στενή συνεργασία μεταξύ των τουριστικών και των γεωργικών επιχειρήσεων, στη βάση ενός εποικοδομητικού και δημιουργικού πνεύματος, απορρίπτοντας συντεχνιακές συμπεριφορές που στο παρελθόν οδήγησαν σε αποτυχίες. Η ουσία και η αναγκαία προϋπόθεση είναι: Ο τουρισμός να ολοκληρώσει τον αγροτικό τομέα και όχι να τον αντικαθιστά, γιατί μέχρι σήμερα, ο ένας είναι η βασική δραστηριότητα της οικονομίας του νησιού και ο άλλος γιατί είναι μεταφορέας των απαραίτητων χρηματικών πόρων.

Από την άλλη πλευρά, ακολουθώντας λεπτομερώς τις διαφορετικές φάσεις και τους παράγοντες της ολοκλήρωσης Αγροτικής Οικονομίας – Τουρισμού, κατανοούμε αυτούς τους παράγοντες αμέσως, καθώς και το ότι δε πρόκειται για ένα ελάχιστο στόχο, αλλά για τη θεμελίωση και ανάπτυξη διαδοχικών δραστηριοτήτων, υπηρεσιών, εμπορικών δραστηριοτήτων, βιοτεχνιών, μικρών βιομηχανιών κ.λπ.

Στην Κρήτη, ξεκινώντας κανείς με την επιλεκτική ανάκτηση αγροτικών σπιτιών και εκτάσεων, ξαναδίνει ποιότητα στο περιβάλλον, και θα πρέπει να ξεκινήσει από τις πιο ζωντανές αγροτικές επιχειρήσεις, εκείνες που είναι σε θέση να εκφράσουν επιχειρηματικές ικανότητες, παραγωγή και προϊόντα, στο σύνολο τους απαραίτητα για να αναπτύξουν αγροτουριστικές δραστηριότητες. Το να φτάσουν τουρίστες στα χωριά της υπαίθρου, αναπτύσσοντας έτσι τον αγροτουρισμό, θα σήμαινε ότι πρέπει να έχει εργαστεί κάποιος και στον τομέα της διαφήμισης, εξασφαλίζοντας έστω «μία υποδοχή», πάνω από όλα απλή, αλλά ζωντανή με ένα ελάχιστο πακέτο από προτάσεις και που δεν υστερεί, ούτε σε αθλητικές εγκαταστάσεις (τουλάχιστον στοιχειώδεις), σε διαχείριση εκδρομών,

σε δρομολόγια, σε αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και σε εξασφάλιση των αναγκαίων κοινωνικών και εμπορικών υπηρεσιών.³⁷

3.4 Βασικές συνιστώσες για την ανάπτυξη αγροτουρισμού στην Κρήτη

Η στρατηγική ανάπτυξης του τουρισμού στη Κρήτη πρέπει να γίνει αποδεκτή από όλους τους φορείς και να υπηρετηθεί με συνέπεια, με στόχο την ικανότητα της Κρήτης να καθορίζει την αναπτυξιακή της πορεία και την επανένταξη της στην αγορά θερινού και χειμερινού τουρισμού, με τη μορφή ενός πακέτου τουριστικών προϊόντων υψηλής ποιότητας. Οι βασικοί άξονες για την ανάπτυξη ενός σχεδίου τουρισμού για την περιφέρεια της Κρήτης είναι οι εξής:³⁸

Ειδικές και γενικές υποδομές

Επενδύσεις σε ειδικές υποδομές χώρων αναψυχής και αθλητισμού (μονοπάτια για πεζοπορία, για ποδηλασία, για ιππασία, ανάπτυξη μαρίνων, αθλητικών κέντρων, πισίνες, κτλ.) με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και την προσέλκυση υψηλού εισοδήματος επισκεπτών του νησιού. Επενδύσεις σε βασική υποδομή όπως αεροδρόμια, ύδρευση, αποχετευτικό σύστημα, παροχή ηλεκτρικής ενέργειας (ανανεώσιμες πηγές), τηλεπικοινωνίες, και μερικές βελτιώσεις στο οδικό δίκτυο του νησιού.

Καταλύματα

Επένδυση σε μικρό αριθμό υψηλής ποιότητας καταλυμάτων σε επιλεγμένες περιοχές, π.χ. σε ορεινές περιοχές, περιοχές λιγότερο αναπτυγμένες, όπου προωθείται και η κατασκευή συμπληρωματικών χώρων αναψυχής. Θεσμοθέτηση κινήτρων για την προώθηση των παραπάνω επενδύσεων. έλεγχος της ποιότητας

³⁷ Έξαρχος, Γ., Καραγιάννης Στ. «Αγροτουρισμός-Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαιθρου» Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004

³⁸ Έξαρχος, Γ., Καραγιάννης Στ. «Αγροτουρισμός-Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαιθρου» Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004

των καταλυμάτων που λειτουργούν και δημιουργία ενός αξιόπιστου καταλόγου που θα κατηγοριοποιεί τα καταλύματα διαμονής επισκεπτών (ξενοδοχεία, διαμερίσματα), που θα στηριχτεί σε επιτόπιους ελέγχους των αρμόδιων οργάνων.³⁹

Υπηρεσίες

- Ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, που στηρίζονται στην αξιοποίηση δεξιοτήτων και καινοτομικών πρακτικών, που έχουν αναπτυχθεί στη Περιφέρεια της Κρήτης (πχ. ιατρικός τουρισμός, αθλητικό τουρισμός κλπ).
- Προώθηση των τουριστικών προϊόντων με σύγχρονες μεθόδους marketing.
- Βελτίωση της έντυπης ή άλλης μορφής παρουσίασης και περιγραφής των αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων του νησιού, ώστε ο επισκέπτης να έχει εύκολη πρόσβαση και πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ιστορίας του νησιού.
- Αξιοποίηση των επιτυχημένων παραδειγμάτων, που επιδεικνύει σήμερα ο τουριστικός τομέας της Κρήτης - ειδικά αυτών που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας τροφίμων και ποτών, που διατίθενται από τα καταστήματα, στην εξυπηρέτηση πελατών, στην περιβαλλοντική διαχείριση, στην ορθολογική διαχείριση ακτών, κτλ.
- Οργάνωση μικρού αριθμού υψηλής ποιότητας και διεθνούς εμβέλειας καλλιτεχνικών, αθλητικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων καθ' όλη την διάρκεια του έτους.
- Αύξηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση των εργαζομένων στο τομέα του τουρισμού, αλλά και στην ενημέρωση των πολιτών για τα έμμεσα και άμεσα αποτελέσματα της ανάπτυξης του τομέα του τουρισμού.

³⁹ Έξαρχος, Γ., Καραγιάννης Στ. «Αγροτουρισμός-Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου» Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004

Περιβάλλον

- Προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος (ακτές και περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ορεινές περιοχές, κτλ.) του νησιού, βελτίωση της πρόσβασης σε αυτούς τους χώρους (μονοπάτια, ποδηλατο-διαδρομές, ειδικές διαδρομές για άλογα, κτλ.), και παραγωγή των κατάλληλων ενημερωτικών εντύπων και χαρτών, που υποστηρίζουν τον επισκέπτη .
- Επίλυση του σημαντικότερου προβλήματος της διαχείρισης των στερεών απορριμμάτων στην Κρήτη και της άναρχης οικιστικής ανάπτυξης. Βελτίωση της εικόνας που παρουσιάζει το νησί στον επισκέπτη.
- Η προσπάθεια αναπροσανατολισμού του τουρισμού πρέπει να πραγματοποιηθεί σε τοπικό επίπεδο, στη μάχη της βελτίωσης των υποδομών και της δημιουργίας νέων προκλήσεων για τους ξένους επισκέπτες. Η επιτυχία του εγχειρήματος δεν είναι πάντα συνάρτηση του μεγέθους των επενδύσεων που πραγματοποιούνται. Σε αρκετές περιπτώσεις απαιτείται περισσότερο καλή οργάνωση και συντονισμός, ως επίσης και πρακτική προσέγγιση των θεμάτων.

Όλα τα παραπάνω χρειάζονται άμεση υποστήριξη από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα με στόχο την δημιουργία υποδομών υψηλής ποιότητας, που θα συμβάλει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας στρατηγικής για τον τουρισμό της Κρήτης. Είναι αναγκαίο να υιοθετηθούν προτεραιότητες σχετικά με τα έργα που θα υλοποιηθούν και γενικότερα με τις δράσεις που θα αναληφθούν ή εφαρμόζονται ήδη με στόχο τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης.⁴⁰

⁴⁰ Έξαρχος, Γ., Καραγιάννης Στ. «Αγροτουρισμός-Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου» Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Η έννοια της επιχειρηματικότητας είναι συνυφασμένη με την ατομική πρωτοβουλία και την ανάληψη καινοτόμων δράσεων από ανθρώπους που τολμούν και είναι διατεθειμένοι να διακινδυνεύσουν για την προσωπική τους επιτυχία μέσα από τη δημιουργία και λειτουργία της δικής τους επιχείρησης. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία εκείνοι που ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα παρουσιάζουν, σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζομένους, μεγαλύτερα ποσοστά προσωπικής ικανοποίησης και αισθάνονται μεγαλύτερη υπερηφάνεια και αγάπη για τη δουλειά τους. Η απασχόληση σε μια επιχείρηση προσφέρει ανεξαρτησία, δημιουργικότητα και συναισθήματα αυτοεκπλήρωσης καθώς επίσης δυνατότητα ελέγχου του ρυθμού εργασίας και δυνατότητα επικοινωνίας με πολλούς ανθρώπους, ενώ τέλος επιλύει το πρόβλημα της ανεργίας.

Στις μέρες μας, καθώς ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η κυκλοφορία του ευρώ προσφέρουν ένα ασφαλές οικονομικό περιβάλλον, είναι η καλύτερη περίοδος για την υλοποίηση μιας νέας επιχείρησης. Σε αυτό συμβάλλει επιπλέον και το γεγονός ότι οι διαδικασίες που απαιτούνται για τη δημιουργία μιας επιχείρησης έχουν απλουστευθεί, ενώ παρέχονται παράλληλα επιδοτήσεις, μέσω προγραμμάτων από τα οποία μπορούν να αντληθούν οι αναγκαίοι πόροι. Τέλος, έχουν αναπτυχθεί δομές στήριξης για κάθε επιχειρηματική προσπάθεια (π.χ. Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας).⁴¹

⁴¹ Σδράλη Δ. « Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης» Καινοτομείν / Επιχειρείν 2005

Βασικά βήματα ανάπτυξης αγροτουριστικής επιχείρησης

Πριν προβεί ο μελλοντικός επιχειρηματίας στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να αποκτήσει τη δική του αγροτουριστική επιχείρηση, θα πρέπει να λάβει υπόψη του τα κυριότερα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του αγροτουρισμού και τα οποία είναι:

- *Το χωροταξικό:* Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται σε μη αστικές περιοχές, σε μικρές ή μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες πληρούν τους όρους ηλεκτροδότησης, ύδρευσης και προσπέλασης. Ως μη αστική περιοχή, στο πλαίσιο του αγροτουρισμού, θεωρείται η περιοχή που βρίσκεται χωροταξικά στην περιφέρεια και της οποίας ο πληθυσμός είναι οικονομικά, κοινωνικά και συναισθηματικά «δεμένος» με τον τόπο του.
- *Το περιβαλλοντικό:* Ο αγροτουρισμός στηρίζεται στην ορθολογική αξιοποίηση των πόρων του περιβάλλοντος. Ως πόροι του αγροτικού περιβάλλοντος νοούνται τόσο η φύση και ο πολιτισμός, όσο και ο ανθρώπινος παράγοντας. Η αξιολόγηση και στη συνέχεια η αξιοποίηση των πόρων αυτών δίδουν τη δυνατότητα παράλληλης ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (όπως π.χ. αγροτουρισμός και ορεινός τουρισμός). Ο αγροτουρισμός σέβεται τον περιβάλλοντα χώρο και η κατασκευή κτισμάτων του γίνεται σε μικρή κλίμακα (κατά παραδοσιακό τρόπο). Συχνά στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως «πράσινος τουρισμός».
- *Το οικονομικό:* Βασικός στόχος του αγροτουρισμού είναι η δυνατότητα απόκτησης συμπληρωματικού εισοδήματος, γεγονός που επιτυγχάνεται τόσο μέσα από τη διαχείριση της αγροτουριστικής μονάδας, όσο και μέσα από την πώληση των τοπικών προϊόντων χειροτεχνίας και ειδών διατροφής, τα οποία παράγονται και διατίθενται από τους αγρότες ατομικά ή συλλογικά (μέσω

αγροτουριστικών συνεταιρισμών). Όσον αφορά τον τουρίστα, του δίδεται η δυνατότητα οικονομικών διακοπών.

- Το *δημογραφικό*: Η δημιουργία πρόσθετου εισοδήματος οδηγεί βραχυπρόθεσμα στη συγκράτηση του εγχώριου οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του. Οι νέες θέσεις εργασίας στον αγροτικό χώρο - ως αποτέλεσμα άσκησης τουριστικής δραστηριότητας - δίδουν τη δυνατότητα εμπλοκής στο παραγωγικό σύστημα, τόσο στους νέους αγρότες, όσο και στις γυναίκες του αγροτικού χώρου.⁴²
- Το *κοινωνικό και πολιτιστικό*: Η άνοδος του βιοτικού και κοινωνικού γενικά επιπέδου των κατοίκων της περιοχής, καθώς και η δημιουργία ευκαιριών συμμετοχής τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν σημαντικούς στόχους που καταξιώνουν τον κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο του αγροτουρισμού.

Αφού ληφθούν υπόψη τα παραπάνω στοιχεία, ο μελλοντικός επιχειρηματίας μπορεί να προχωρήσει στα ακόλουθα βήματα.

1. Προσωπική αξιολόγηση

Στην αρχική αυτή φάση ο νέος επιχειρηματίας θα πρέπει να αξιολογήσει τον εαυτό του και να κάνει την αυτοκριτική του, εκτιμώντας τις ικανότητές του, τα δυνατά και αδύνατα σημεία του χαρακτήρα του και τις βελτιώσεις που μπορεί να κάνει σε αυτόν.

2. Ενημέρωση

Η ενημέρωση του μελλοντικού επιχειρηματία από ανθρώπους που ασχολήθηκαν ή/και ασχολούνται με τον αγροτουρισμό αποτελεί απαραίτητο βήμα για την

⁴² Σδράλη Δ. « Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης» Καινοτομείν / Επιχειρείν 2005

υλοποίηση μιας αγροτουριστικής επιχείρησης, προκειμένου να ενημερωθεί για τα πιθανά προβλήματα που θα αντιμετωπίσει στη δουλειά του, τις πηγές χρηματοδότησης και τα κίνητρα που παρέχονται κ.ά. Γενικότερα, η ενημέρωση γύρω από την οργάνωση και τη διοίκηση μιας επιχείρησης θα ωφελήσει το εν λόγω ξεκίνημα αλλά και την αποτελεσματικότητα της επιχείρησης.

3. Ανάπτυξη ιδέας και αξιολόγηση της αγοράς

Ο μελλοντικός επιχειρηματίας πρέπει να προσδιορίσει την πιθανή αγορά και τους πιθανούς αγοραστές. Επίσης είναι πολύ σημαντικό να προσδιοριστούν οι προδιαγραφές που θα έχουν τα προϊόντα του. Οι προδιαγραφές περιλαμβάνουν την ποσότητα και ποιότητα των προϊόντων και τα χαρακτηριστικά τους (μέγεθος, χρώμα κ.λπ.), τις τιμές κ.ά. Για πολλά προϊόντα αγροτικού τουρισμού θεωρείται κρίσιμος ο συγχρονισμός της συγκομιδής με τις απαιτήσεις των αγοραστών. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα προϊόντα που έχουν περιορισμένη ζωή στο ράφι όπως και για τα εποχιακά προϊόντα. Είναι επίσης σημαντικό να διερευνηθεί ποιιοί τύποι επιχειρήσεων υπάρχουν ήδη στην περιοχή και ποια θέση μπορεί η νέα επιχείρηση να καλύψει έτσι ώστε ανταγωνισμός να μειωθεί ή να γίνει ανύπαρκτος. Για το λόγο αυτόν η παροχή υπηρεσιών και προϊόντων μη διαθέσιμων από τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις είναι αναγκαία.

Ο σχεδιασμός της επιχείρησης και οι στόχοι της προσπάθειας αυτής πρέπει να συνάδουν με τις κατηγορίες των τουριστών που θέλει να προσελκύσει ο μελλοντικός επιχειρηματίας. Ο τόπος προέλευσης των τουριστών, οι δραστηριότητες που θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν, ο τρόπος μεταφοράς τους στην περιοχή, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και τα ενδιαφέροντά τους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Συνήθως μια αγροτουριστική επιχείρηση ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων εκείνων που προτιμούν να κάνουν διακοπές με τις οικογένειές τους ή ατόμων τρίτης ηλικίας.

Στο σημερινό ανταγωνιστικό περιβάλλον της αγοράς, οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται σε θέματα τιμών, ποιότητας και εξυπηρέτησης πελατών. Σε

σχέση με ολόκληρο τον κύκλο ζωής του προϊόντος, η αρχική δαπάνη του έργου αποτελεί ένα βραχυπρόθεσμο πρόβλημα. Αντίθετα, η ποιότητα του προϊόντος και η εξυπηρέτηση των πελατών καθορίζουν τη μακροπρόθεσμη επιτυχία του έργου. Επομένως κάθε μελλοντικός επιχειρηματίας πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τη διοίκηση ολικής ποιότητας. Ο πυρήνας της ολικής ποιότητας είναι η ικανοποίηση του πελάτη, με έμφαση στη συνεχή βελτίωση.⁴³

4. Συνεργασία και επικοινωνία με τον κοινωνικό περίγυρο

Παράλληλα, για μια επιτυχημένη λειτουργία αγροτουριστικής επιχείρησης είναι απαραίτητη η συνεργασία και επικοινωνία με τον κοινωνικό περίγυρο. Οι απόψεις του κοινωνικού περιβάλλοντος για αυτή την προσπάθεια και κατά πόσο μπορεί να συμμετάσχει σε αυτό το εγχείρημα μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την ποιότητα της λειτουργίας της αγροτουριστικής επιχείρησης. Η συνεργασία των αγροτών της περιοχής και η ισχυρή συμφωνία του πληθυσμού, ώστε να υποστηρίζεται η αναπτυξιακή διαδικασία αποτελεί βασικό πλεονέκτημα για την επιτυχή δημιουργία και λειτουργία της αγροτουριστικής επιχείρησης. Συχνά, τα πραγματικά αίτια δυσλειτουργιών, συγκρούσεων, λανθασμένων αποφάσεων, έλλειψης συντονισμού κ.λπ. έχουν τις ρίζες τους στην κακή συνεργασία και στην ανεπαρκή επικοινωνία. Η θετική αντίδραση των κατοίκων της περιοχής στην ιδέα μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση και στην επιτυχία του επιχειρηματικού σχεδίου. Επομένως, ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα σημαίνει ενεργό συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού σε όλες τις δραστηριότητες του αγροτουρισμού και όχι σε κάποιες δευτερεύουσες, καθώς η συναίνεσή του στις επιλογές για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή αποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση στην όλη προσπάθεια.

⁴³ Σδράλη Δ. « Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης» Καινοτομείν / Επιχειρείν 2005

5. Προσεκτική εκτίμηση των οικονομικών απαιτήσεων

Η αναλυτική καταγραφή της οικονομικής κατάστασης και των αναγκών του μελλοντικού επιχειρηματία αποτελεί το επόμενο βήμα για τη δημιουργία της αγροτουριστικής επιχείρησης. Ο σχεδιασμός ενός πρώτου επιχειρηματικού προτύπου με το είδος των προϊόντων και των υπηρεσιών που θα προσφέρονται, τον απαραίτητο εξοπλισμό και τις προμήθειες, τις πηγές χρηματοδότησης κ.ά. είναι απαραίτητος. Ο προϋπολογισμός πρέπει να περιλαμβάνει τις σταθερές και μεταβλητές δαπάνες (συμπεριλαμβανομένου των τόκων) και το αναμενόμενο ακαθάριστο και καθαρό εισόδημα. Ένας προσεκτικός κατάλογος των ήδη υπάρχοντων πόρων και του διαθέσιμου χρόνου για το ξεκίνημα και τη λειτουργία της επιχείρησης (π.χ. πόσο χρόνος είναι διαθέσιμος και πότε) απαιτείται. Μετά το πέρας του προϋπολογισμού απαντήσεις σε ερωτήσεις του τύπου: «Θα μπορούσα να κερδίσω περισσότερα χρήματα απασχολούμενος σε άλλη εργασία ή επιχείρηση;» ή «Τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την επιχειρηματικότητα, όπως το ότι δεν υπάρχει προϊστάμενος ή το ότι δαπανάται χρόνος στο σπίτι, αντισταθμίζουν τις πιθανές χαμηλότερες αμοιβές;» θα πρέπει να αναζητηθούν.

Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικό είναι ο μελλοντικός επιχειρηματίας να εστιάσει στον πυρήνα των επιχειρηματικών του δραστηριοτήτων, να αποφύγει δηλαδή την ανάληψη υψηλού κινδύνου με την επένδυση στην αρχή περισσότερων χρημάτων από αυτά που διαθέτει. Οι πηγές χρηματοδότησης μπορούν να βοηθήσουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Η χορήγηση των δανείων γίνεται από την ΑΤΕ με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και του ΕΟΤ. Σε κάθε Νομό δημιουργήθηκε, με απόφαση του Νομάρχη, μία αρμόδια επιτροπή που προβαίνει σε αξιολόγηση των αιτήσεων, έλεγχο των δικαιολογητικών, διαπίστωση των προϋποθέσεων, καθορισμό και επιλογή των δικαιούχων κατά σειρά προτεραιότητας, σύνταξη σχετικού πρακτικού με τη σειρά των επιλεγέντων και παρακολούθηση της κατασκευής/επισκευής.

Για τη σύναψη των δανείων είναι απαραίτητη μία οικοδομική άδεια από το Γραφείο Πολεοδομίας του αντιστοίχου Νομού, μία αρχιτεκτονική μελέτη, οι τίτλοι κυριότητας κ.λπ. Για την κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων οι δικαιούχοι μπορούν να δανειοδοτηθούν και η πρόσθετη (πέραν του δανείου) επιχορήγηση ανέρχεται μέχρι 50% του κόστους κατασκευής. Εάν οι δικαιούχοι δεν τηρούν τις προϋποθέσεις είναι υποχρεωμένοι να επιστρέψουν την επιχορήγηση.

7. Δημιουργία ενός επιχειρηματικού σχεδίου

8. Η ιδέα γίνεται πράξη.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αγροτουρισμός δε σημαίνει ευκαιριακή ή εποχική ενασχόληση, μετατροπή του αγρότη σε ξενοδόχο και απρόσωπη παροχή υπηρεσιών. Η συμμετοχή στον αγροτουρισμό είναι καθοριστική.⁴⁴

⁴⁴ Σδράλη Δ. « Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης» Καινοτομείν / Επιχειρείν 2005

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Όπως συμπεραίνουμε από την παρούσα μελέτη, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια πιο ήπια προσέγγιση ανάπτυξης τουριστικών προορισμών και συναντάται ως ένα είδος ενεργητικού τουρισμού που αντιτίθεται στο πρότυπο του μαζικού τουρισμού και συνάδει με το μοντέλο της αειφόρου ανάπτυξης. Υπάρχουν διάφορες μορφές αγροτουρισμού, όπως διαμονή σε αγροκτήματα (φάρμες), οικοαγροτουρισμός, φιλοξενία σε μικρά καταλύματα, αγροτουρισμός από εθελοντές, κ.λπ. Ένα από τα βασικότερα επιτεύγματα του αγροτουρισμού είναι ότι ενθαρρύνει την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανακαίνιση σπιτιών και αρχοντικών που αφέθηκαν στο χρόνο, αλλά και τη διατήρηση - άσκηση παραδοσιακών επαγγελμάτων αλλά και σύγχρονων νέων πράσινων επαγγελμάτων. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού σημαίνει πρόσθετα κέρδη με δωδεκάμηνη απασχόληση όλων των επαγγελματιών που εμπλέκονται με αυτόν, συνεχή κατάρτιση των νέων στα επαγγέλματα που ασκούν, επέκταση της αγροτικής παραγωγής για την κάλυψη των αναγκών των αγροτουριστών, κινητικότητα στο εσωτερικό εμπόριο, αύξηση κύκλου εργασιών των τραπεζών, ταξιδιωτικών γραφείων, κ.λπ.

Η Κρήτη μπορεί να αποτελέσει αγαπημένο και ποιοτικό αγροτουριστικό προορισμό. Διαθέτει τα απαραίτητα συστατικά: τη φύση, τη γεωργία, την κτηνοτροφία, πλούσια λαϊκή και τοπική παράδοση. Ωστόσο θα πρέπει να γίνουν κάποιες βελτιώσεις. Η βελτίωση του οδικού δικτύου είναι απαραίτητη για να μπορέσει ο τουρίστας να μετακινηθεί με ασφάλεια και άνεση. Αλλά και η βελτίωση των αεροδρομίων και των λιμανιών, που αποτελούν την πύλη εισόδου στο νησί και εξόδου από το νησί. Η ευκολία πρόσβασης αποτελεί καταλυτικό παράγοντα στην επιλογή τουριστικού προορισμού. Όμως όσες παρεμβάσεις γίνουν θα πρέπει να σεβαστούν το περιβάλλον, τη φύση και τον ντόπιο άνθρωπο και φιλοξενούμενο. Στην ίδια κατεύθυνση θα πρέπει να διαμορφωθεί και ο χωροταξικός σχεδιασμός. Το υλικό, το σχέδιο και η όλη παρουσία οποιουδήποτε

κτηρίου θα πρέπει να συνάδουν με το φυσικό περιβάλλον και την παράδοση και να μην αποτελούν παραφωνία.

Μεγάλη προσοχή θα πρέπει επίσης να δοθεί στην προβολή της Κρήτης ως αγροτουριστικού προορισμού. Επειδή ο αγροτουρισμός περιλαμβάνει κι άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού αλλά και διαφορετικές ανά περιοχή εκφάνσεις, θα πρέπει η προβολή να επικεντρωθεί στα επιμέρους τοπικά πλεονεκτήματα ή σε αντίστοιχες ενότητες δραστηριοτήτων. Ένας ορθός και ήδη διαδεδομένος τρόπος προώθησης είναι η καταγραφή των δραστηριοτήτων ανά νομό ή οικισμό παράλληλα με τη θεματική καταλογογράφηση π.χ. φαραγγιών ή σπηλαίων ανά νομό ή διαμέρισμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✚ Μ. Σακλαμπάνη «Η γυναίκα της υπαίθρου σε σχέση με τον τουρισμό – Μελέτη αγροτουριστικών συνεταιρισμών» Ηράκλειο 2011
- ✚ Παναγιώτου «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στην περιφέρεια της Κύπρου» ΣΔΟ 2012
- ✚ Ν. Δημπάρη «Ο αγροτουρισμός στο νομό Πέλλης» Θεσ/νίκη 2011
- ✚ Ι. Τσαφαντάκης, Α. Τζωρτζακάκης «Εναλλακτικός τουρισμός – Μορφές που μπορούν να αναπτυχθούν στην Κρήτη και προοπτικές» Ηράκλειο 2012
- ✚ Β. Ριζοπούλου «Συστήματα Ποιότητας στον αγροτουρισμό – Η περίπτωση της περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας» Αθήνα 2010
- ✚ Κρανιωτάκη Χ. «Αγροτουρισμός – Μελέτη Νομού Ηρακλείου» Κρήτη 2013
- ✚ Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσ/νίκης «Χρηματοδοτικά Προγράμματα Αγροτουρισμού» 2005
- ✚ Σφακιανάκης Κ. «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού» Έλλην Αθήνα 2006
- ✚ Λουβερδή Α «Αγροτουρισμός και γυναικείοι αγροτουρισμοί στην Ελλάδα» Παν/μιο Πειραιώς 2006
- ✚ Κιμουρτζάκης Γ. «Οι επιχειρήσεις φιλοξενίας του αγροτικού τουρισμού στο νόμο Πέλλας» Θεσ/νίκη 2004

- ✚ Συμεωνίδου Π «Ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα» Θεσ/νίκη 2009
- ✚ Παναγιωτάκης, Γ. «Κρήτη, Ιστορία- Εικόνες», τόμος Γ΄, Ηράκλειο 1991
- ✚ Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης 2000-2006
- ✚ Χαρίση Χ. «Η ανάπτυξη αγροτουρισμού στην Κρήτη» Άγιος Νικόλαος 2012
- ✚ Θεοδοσάκης, Ν., «Η απασχόληση στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Υπολογιστών Μαθηματικών,» Ηράκλειο 1994
- ✚ Έξαρχος, Γ., Καραγιάννης Στ. «Αγροτουρισμός-Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου» Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004
- ✚ Σδράλη Δ. « Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης» Καινοτομείν / Επιχειρείν 2005
- ✚ www.minagric.gr
- ✚ <http://el.wikibooks.org> «Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα»
- ✚ <http://www.infoil.tuc.gr> Τεύχος 2ο